

14516.

T.C.

ULUDAĞ UNIVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTUSU
İSLAM MEDENİYETİ VE SOSYAL
BİLİMLER ANABİLİM DALI

HZ. PEYGAMBER DEVRİNDE
HABEŞİSTAN'LA MUNASEBETLER

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

14516

HAZIRLAYAN
Kasım ŞULUL

DANIŞMAN
Doç. Dr.
Hüseyin ALGUL

B U R S A 1991

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

I Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ

KISALTMALAR

GİRİŞ - Habeşistan

1. Habeşistan'ın coğrafi durumu.
2. Habeşistan'ın tarihi geçmişi.

I. BÖLÜM

1. İslam öncesi Habeşistan-Mekke münasebetleri.
2. İslam öncesi Mekke'nin Habeşistan ile ilişkileri.
3. Mekke'nin Habeşistan'la Ticari ilişkileri.

II. BÖLÜM Hz. Peygamber(s) devri, Habeşistanla münasebetler.

A. Mekke Devri.

1. Habeşistan'a ilk hicret edenler.
2. Habeşistan'a hicret edenlerin umumi listesi.
3. Muhacirlerin hicrette takip ettikleri güzergah.
4. Muhacirlerin iadesi için Mekke müşriklerinin elçi göndermesi.
5. Muhacirlerin Habeşistan'da durumları.
6. Muhacirlerin Habeşliler'den etkilenmeleri.
7. Muhacirlerin Habeşistan'dan dönüşleri.

B. Medine Devri.

1. Bedir yenilgisinden sonra, müşriklerin, muhacirlerin iadesi için elçi göndermeleri.
2. Hz. Peygamber'in, Necaşinin cenaze namazını giyaben kıldırması.
3. Hz. Muhammed'in (S.A.S.) muhatap olduğu habeş hükümdarları.

4. Amr b. As'ın, muhacirlere karşı şahsi teşebbüsü ve Hz. Peygamber'in elçisi Amr b. Umeyye ed-Damli ile karşılaşması.
5. Medineye gelen Habeş heyeti.
6. Habeşistan'ın, Medine ile hasmane münasebeti.

Sonuç

Ek.1. Siyasi vesikalar.

Ek.2. Haritalar.

Bibliğrafya.

İndeks.

Ö N S Ö Z

Hız. Peygamber devrinde İslam'ın intisarı incelendiği zaman hicretler ehemmiyetli bir husus olarak dikkatleri çekmektedir. Habeşistan hicreti bazı sahabilerin, Hız. Peygamber'in izni ile geçici bir süre için yurtlarını terketmeleri tarzında gelişmiştir. Dolayısıyla ileride ortaya çıkacak ve Peygamber dahil bütün müslümanları kapsayacak olan Medine'ye hicretten önce bu durum, müslümanların tecrübe kazanmalarını sağlamıştır. Böylece hicret olayının İslam'ın yayılış çalışmaları içinde işgal ettiği yer anlaşılmıştır.

Fakat Habeşistan yeni ve değişik bir ülkedir. Acaba hükümdar, müslümanları, nasıl karşılayacaktır? Müşrikler buna seyircimi kalacaklardır? Hız. Resul'un bu probleme bakışı nedir? İşte bütün bunlar, bizim, Habeşistan hicreti üzerinde dikkatlerimizin yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bilhassa hicretten sonra müslümanların Habeşistan'daki hayatı, yönetimle ve halkla münasebetleri v.b. gibi hususlar su yüzüne çıkarılması gereken bahisler olarak dikkatimizi çekmiştir.

İbn İshak'ın "Kitabü'l-Megazi" 'si, İbn Hişam'ın "es-Siretün'in-Nebeviyye" 'si, Taberi'nin "Tarihü'l-Umem" 'i, İbn Sa'd'ın "Tabakat" 'ı v.b. bazı eserler Habeşistan'a hicret ve sonrasında cereyan eden hadiselerin tesbitinde, kronolojik sıralamasında esas kabul edilmiştir. Bursa Eski Yazma Eserler Kütüphanesinde, Kurşunizade Vakfi 143 numarada kayıtlı Celaleddin es-Suyuti'ye ait "Ref' Şeni'l-Hubşan" adlı yazma eser çokça başvurduğumuz kaynakların başında yer almıştır. Muasır müslüman Siyer-i Nebi müelliflerinin değer-

li çalışmalarından yararlandığımız gibi, zaman zaman batılı alimlerin araştırmalarına da başvurduk. Özellikle Caetani'nin "İslam Tarihi" ve W.M.Watt'in "Hz. Muham-med Mekke'de" adlı eserleri bizim için istifadeli oldu.

Araştırmamızın sonunda eklediğimiz "Ekler" kısmında Hz. Muhammed (S.A.S.), Habeş Necaşi'sin de yazdığı ve cevap olarak gönderilen mektupların tam metinlerinin tercümelerini M. Hamidullah Bey'in "El-Vesaiku's-Siyasiyye" isimli eserini esas alarak verdik ve konu ile ilgili bir kaç harita sunduk. Ayrıca çalışmadan yararlanmayı kolaylaştırmak düşüncesiyle yer ve isimlerle ilgili bir indeks ekledik.

Çalışmamın bütün safhalarında değerli yardımlarını benden esirgemeyen danışman hocam Doç.Dr. Hüseyin Algül'e teşekkürü bir görev sayıyorum. Ayrıca Suyuti'nin "Ref' Şe'ini'l-Hubşan"ının tetkikinde bana iştirak eden ve destek olan Yahya Yazıcı dostuma da minnetlerimi ifade ediyorum.

14-01-1991

Kasım ŞULUL

K I S A L T M A L A R

- a.g.e. :Adı geçen eser
b. :bin, ibn
Bk. :Bakınız
ev. :eviren
IA. :Islam Ansiklopedisi
nşr. :Neşreden, Neşre hazırlayan
(S.A.S.):Sallallahü aleyhi ve sellem
s. :Sahife
TA. :Türk Ansiklopedisi
tr. :Tarihsiz
vd. :ve devamı
v.dgr. :ve diğeri
vr. :Varak

G I R I Ő

A.HABEŞİSTAN'IN COGRAFI DURUMU VE HABEŞİSTAN TARİHİNE
KISA BİR BAKIŞ.

1. Habeşistan'ın Coğrafi Durumu: Habeşistan Afrika kıtasının doğusunda, Arabistan yarımadasının batısında yer alır. Güney ekvator çizgisine dördüncü dereceye kadar yaklaşır. Kızıldeniz ile Nil nehri arasında kalan kuzey-doğu bölümünde bulunan bir bölgededir. Kuzey ve Batıda Sudan, Güneyde Kenya, Güney-Doğuda Somali, Afarlar ve Issalar ülkesi ile hudutları vardır.

Fiziki bakımdan Habeşistan toprakları dört bölgeye ayrılır. Bu bölgeler;Galla somali yaylası, Güney dağlık bölgesi, yaylayı kuzeyden ve batıdan sarar. Merkezi çukur; Doğu Afrika büyük çukurunun bir kısmıdır. Asıl Habeş dağlık bölgesi, zor aşılabilen bir dağ topluluğudur. Bu yüksek topraklar doğuda çıplaktır. Batıya doğru ilerledikçe yavaş yavaş ormanlarla kaplanır. Dağlık bölgede pek çok vadiler vardır. Bunlar genellikle dardır. Bu yüzden çoğu zaman çok sıcak olurlar. (1)

2. Habeşistan tarihine kısa bir bakış; Habeşistan'ın coğrafya ve tarihi uzun bir süre müphem kalmıştır. Afrikalılar ve doğulular için bir masal ülkesi olan Habeşistan, Herodotos'a göre; düz kıvrıkcık saçlı insanlar diyaridir. Ancak Strabo, Somali halkını ve adetlerini anlatmıştır. Ptolemaios ise Aksum krallığını hikaye etmiş,böylece Habeşistan hakkın-

1. 1. Güidi, Habeşistan, IA.V,6-9; Habeşistan, (Anonim), TA. XVIII, 257-261.

da daha açık bilgiler elde edilmiştir. Bu durumda yüzyıllar boyunca Habeşistan, eskiler için "Siyah Afrika" demek olmuştur. İlk Habeş imparatorluğunun çekirdeği Sudan (Caus'lar ülkesi) olmuş ve tarihe Nubia olarak geçmiştir. Bugünkü Habeşistan'ın aslı Aksum krallığıdır.

Aksum krallığı; güney Arabistan'dan göç etmiş Sami kabilelerin (yemenli Habeşiler dahil) Habeşistan'da yerli siyahî ve Hami halklar üzerine kurdukları siyasi hakimiyet sonucunda zamanla oluşmuştur.

Suriyeli tüccarlar vasıtasıyla Hristiyan ülkelerle münasebette bulunan bu krallık, Afrika'nın iç kısımlarından elde edilen altın ve fildişini bu ülkelere satıyordu. Aksum krallığı Aezanas'ın hükümdarlığı sırasında (M.S.320-342) İskenderiye Patriği tarafından gönderilen S.t. Frumence tarafından hristiyanlaştırılmıştır. Böylece Mısır kilisesine bağlanan Habeşistan, Monofisit mezhebini benimsemiştir. (2) Aksum medeniyeti III.IV. asırlarda zirvesine ulaşmıştır. Ziraat ve şehir hayatına dayanan bu medeniyet, Sami damgasını taşıyordu.

2.Monofisit: Anlamı tek tabiattir. Hz İsa'nın aynı zamanda hem insan hem tanrı olan tek bir tabiati olduğunu ileri süren Hristiyanlardır. Bunların muhalifi olan Ortodokslar ise Hz. İsa'nın birbirinden ayrı ve her ikisinde mükemmel olan iki ayrı tabiati olduğunu savunurlar. Yakın doğuda üç Monofizit kilisesi vardır: 1.Yakubi kilisesi (Eglise Jacobite), 2.Kitbi kilisesi (Eglise Copte), 3. Ermeni kilisesi (Eglise Armenienne). Bkz. Mehmet Toplamacıoğlu, Din sosyolojisi (3. baskı), Ankara 1983, s.4. 386.

İslamiyetin doğuşu ve hızla yayılması VII. asırda Aksum krallığının Hıristiyanlıkla olan bağlarını kesti. İslamiyet Kızıldeniz kısımlarına yerleşince, hıristiyan Habeşliler güneye doğru çekildiler.(3)

Ulkenin ve kavmin Afrika'da bulunmasına karşılık "Habeş" kelimesinin menşei arapçadır. Bu isim " çeşitli kabilelerin birlesmesinden oluşan cemaat" anlamında bir kelimedir.(4).

Bu şekilde açıklınmak istenilmiş ise de; batı Yemen'de (Tihame) yaşamış olması muhtemel bulunan ve sonradan Afrika'ya göçen güney Arabistan kabilesinin adı olsa gerektir diyenler de vardır.(5)

3. Habeşistan, (Anonim),TA, XVIII, 257-260.

4. Kelimenin yalın fiil hali, masdari ise ve şeklidir.

Bkz. fiil maddesi,El-Muncid fiil-Lugatı ve'la'lam, (lugat kısmı), 27. baskı, Beyrut 1973,

114; Suyuti, Ref Se'n el-Hubsan, K.B. Bursa Eski Yazma Eserler Kütüphanesi, Kurşunizade-143 vr. 81/b.

5. M. Hamidullah, İslam Peygamberi, Çev M. Said Mutlu, İstanbul 1966, I, 183.

I. B Ü L Ü M

1. İSLAM ÖNCESİ HABEŞİSTAN-MEKKE MÜNASEBETLERİ

Bu iki belde arasındaki münasebetlerde, Mekke özellikle ticari faaliyetleriyle daha aktif olan taraf görünmektedir. Kaynaklarımız, Habeşistan'ın Mekke'ye yönelik münasebetlerinin zayıf olduğu intibainı veriyor. Bizzat Habeşistan'dan ziyade, Yemen'deki Habeşlilerin Mekke'ye yönelik bazı siyasi faaliyetleri olmuştur. Habeşlilerin, Yemen'deki varlıkları siyer kaynaklarınca Habeşlilerin Yemen'i istilasına dayandırılır.

Hz. Peygamber'in (S.A.S.) doğumundan takriben bir asır önce habeşliler Yemen'i istila ettiler. Bu istilanın dini sebepli olduğu rivayet edilir.(6) Yemen'in kuzeyinde eski yerleşim merkezi Necran'da Hristiyanlık bir miktar taraftar kazandı. Bu duruma tahammül edemeyen; Yahudi Yemen kralı Zünüvas, Necran bölgesine saldırdı. Necran'luların yardım isteği üzerine Habeşliler; Yemen'e ordu gönderdiler. Sonuçta Zünüvas bozguna uğradı. Kendini denize atarak intihar etti ve ülke Habeşlilerin eline geçti.

İtibar görmeyen bazı rivayetlerde; Kur'an'da bahsi geçen ashab-ı uhdu'un(7) Yemen kralı Zünüvas'ın saldırısına

6. Muhammed b. İshak, Kitab'ül-Nübtade' ve'l-Meb-as ve'l-Megazi, (nşr. M. Hamidullah), Konya 1981.S. 32-42.

7. Buruç, 85/1-10

ugrayan Necran bölgesi Hristiyanları olduğu belirtilir.(8)
Bu insanlar inançlarından dolayı ateş dolu hendeklere atılarak öldürüldüler.

Habeşlilerin Yemen'i ele geçirmelerinden sonra Habeş Necası'si(9) Yemen'in yönetimini bir genel valiye verdi. Bihare Ebrehe isimli bir Habeşi, Yemen genel valisi Aryat'ı öldürdü ve iktidarı eline geçirdi. Ahali arasında karışıklığı önlemek için Necası, bu olayı kanuni olarak tanımak gerektiğine inandı. Ebrehe'yi Yemen'e genel vali tayin etti.

Ebrehe güçlü bir idareci olarak kendini göstermiş, bazı kitabelere göre su bendlerinin tamiri ve yeniden inşası ile uğraştı.

Ebrehe, halkı Hristiyanlaştırmak amacıyla Ka'be'ye karşılık bir kilise yaptırdı. Arap'ların bu mabedi ziyaret etmelerini istedi. Bu bina Arap edebiyatında "El-Kulleys" (eglise: kilise kelimesinin Arapçalaşmış hali) ismiyle şöhret buldu. Bir Arab'ın mabe'de yönelik ağır hakareti üzerine Ebrehe, ordusuyla Mekke'yi istila için Yemen'den 570 yılında hareket etti.

Bilindiği gibi Allah'ın (C.C.) Ebabil kuşlarını, Ebrehe'nin ordusuna musallat etmesi sonucu; ağır kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu olay Kur'an-ı

8. M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, VIII,5690-5694

9. Necası:Arapçalaşmış,Habeşçe "Kral" anlamında bir keli-medir. Arapça yazılışıyla Habeşçesi " " 'dir. Arapça'da bazen has isim, bazende cins isim olarak kullanılır.

Kerim'in Fil suresinde de belirtilir.(10)

Ebrehe, Yemen'e dönüşünden kısa bir süre sonra öldü. Yemen'de, Habeşlilerin askeri gücünün bu olay üzerine zayıfladığı tahmin edilmektedir. Yemen'li bir heyet İran kisorası Hüsrev I. Nuşirevan'ın (Anosrevan) gelerek Habeşlilerin vatanlarından çıkarılması için kendilerine yardım edilmesini istediler. Kisra, Vihriz'in kumandası altında bir ordu gönderdi. Miladi 570 yılında sefere katılmak şartıyla hapisanelerdeki tutuklular için af ilan edildi. Yerli halkın yardımıyla sağlanınca, Yemen kolaylıkla Habeş'lilerden alındı.

Yemen'in istiklali çok sürmedi. Bu defa İran'lılar memleketin sahipleri gibi hareket etmeye başladılar. İran kisorası Hüsrev II. Perviz zamanında, Yemen'de bulunan İran'lı vali Bazan, Hüsrev II. Perviz'in ölümü (628) üzerine İslam dinini kabul ederek, Hz. Resul'un tabiiyetine girmiştir.(11)

Görüldüğü gibi Yemen, İran ve Habeşistan'ın çıkarlarının

10. Fil, 105/1-5. Fil suresinin geniş açıklaması için M. Hamdi Yazr'ın, Hak Dini Kur'an Dili, IX, 6098-6146. sayfalarına bakılabilir.

11. Muhammed İbn İshak, a.g.e. 34-42; İbn'i Hişam, es-Siret'un-Nebeviyye, Mısır 1936, I, 20-39; Siret-i İbn-i Hişam Tercümesi, Çev. Hasan Ege, İstanbul 1985, I, 68-110; W.M.Wat, Hz. Muhammed Mekke'de, Çev. M. Remzi Ayas, v.dgr., Ankara 1986 s. 18-21; M. Hamidullah, a.g.e. I, 183-189; Hüseyin Algül, İslam Tarihi, İstanbul 1986, I. 66-71.

çatıştığı bir beldedir. Bu Yemen'in iki ülke arasında zaman zaman el değiştirmesigne sebep olmuştur.

Ayrıca Yemen'deki Habeş'lilerin, Mekke'ye tecavüzleri dini taasuptan ve vali Ebrehe'nin marifetinden kaynaklandığı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Ebreha'nin Mekke'ye müdahale ve tecavüz olayına Habeşistan yönetiminin rızasını gösteren rivayetlere rastlayamamaktayız. Habeşistan idaresinin, bu tezavüze muvafakatı olsaydı, büyük ihtimal Mekke-Habeş münasebetlerine de olumsuz yönde akisleri görülürdü. Oysa ileride görüleceği gibi, bu hadise iki belde arasındaki ilişkileri pek etkilememiştir.

2. İSLAM ÖNCESİ MEKKE'NİN HABEŞİSTAN İLE İLİŞKİLERİ

Kur'an-ı Kerimde "ekin bitmeyen vadi" (12) tavsirinden de anlaşılacağı üzere Mekke'de hemen hemen tarım ürünlerinin hiç biri yetişmiyordu. buna karşılık Mekke, tamamıyla bir ticaret şehri olup, çıplak kayalar arasına kurulmuştu. İnsanların saldırı korkusu olmaksızın gelebileceği Harem ve sığınılacak kutsal bir yerin bulunuşu, şehrin ticaret merkezi olarak büyümesine yol açtı. Coğrafi şartlar da elverişli idi. Mekke; Yemen'den Suriye'ye ve Habeşistan'dan Irak'a giden yolların kesiştiği kavşakta yer almaktaydı. Mekke'liler şehrin bu coğrafi ve ekonomik konumu sebebiyle temelde tarafsız bir siyasete sahip olmuşlardır.(13)

Mekke iki büyük gücün, Bizas ve İran imparatorluklarının ve daha zayıf bir gücün; Habeşistan'ın ilgi alanıydı(14)

12. İbrahim, 14/37.

13. W.M.Watt, Hz. Muhammed Mekke'de, s. 122.

14. W.M.Watt, a.g.e, s. 18.

İslam'dan önce Mekke'lilerin "Siyah Afrika" ile doğrudan doğruya münasebetleri yok değildi.

Habeşistan'ın Adulis (zula) sahillerinin, Kızıldeniz'de emniyetle yanaşılmaya oldukça uygun bir durumda bulunması, Mekke-Şuaybe (Cidde) karayolu, şuaybe-Adilus Limanı deniz hattı, Mekke Habeşistan münasebetlerinde ulaşım yolu olmasına sebep olmuştur.(15)

Şuaybe o zamanlar, Mekke'nin Kızıldeniz'e açılan iskelesi idi.(16) Mekke'liler Yemen'e karayolu ile gittikleri gibi Şuaybe iskelesinden deniz yolunu da Yemen'e gidiş gelişlerde kullanırlardı.(17) Yemen'lilerin de bu deniz yolunu kullandıklarını bazı kayıtlardan anlıyoruz.(18)

Mekke'lilerin Habeşistan'la münasebetlerine Kur'an-ı Kerimdeki Habeş dili menşeli kelimeler de delildir.(19)

Bizans imparatorlarından Leon I, 467'ye doğru Peygamber'in (S.A.S.)babasının dedesi olan Haşim'e kervanlarla Suriye'ye seyahat imtiyazı tanıyan bir ferman verdiğinde, aynı zamanda Necâşi'ye hitaben yazılmış bir tavsiye mektubu vererek onun'da Mekke ile Habeşistan arasında kervan seferlerine

15. I. Guidi, "Habeşistan", I.A. V, 6-9.

16. Mekke, Kızıldeniz'den yüz kilometre uzaklıktadır. Bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Mekke-i Mükerrerme Emirleri, Ankara-1984, s. 2.

17. Caetani, İslam Tarihi, II, 242.

18. Suyuti, Rep' Şe'n el-Hubşan, vr. 96/b; M.A. Köksal, İslam tarihi, XIV, 243.

19. Bu kelimelerin bir listesi için Bkz. Suyuti, a.g.e. vr. 90/a-b, 91/a.

izin vermesini istedi.

Rivayete göre Abdülmenaf'ın dört oğlundan Abdüşşems Habeşistan ile Haşim Suriye ile, Muttali b. Yemen ile, Nevfel'de Irak ile ilişkiler kurmaya çalıştı. Haşim, seferlerinden birisini kışın Yemen ve Habeş ülkesine yapar, Necaşi'nin yanına varır ve orada alaka görürdü.

Haşim vefat edince, Kureysliler Arap'ların kendilerini mağlub edeceklerinden korktular. Abdüşşem, Habeş kralı Necaşi'ye giderek aralarındaki muahedeyi yenileyip döndü.(20)

Taberi'nin bildirdiğine göre Haşim'in oğlu Abdulmuttalib ile Abdüşşem'in torunu Harb b. Ümeyf arasında bir münakaşa oldu. Hangisinin daha üstün meziyetlere sahip olduğunu anlamak için bu iki Mekke'li Necaşi'yi hakem yapmayı kararlaştırdılar. Necaşi ise iki akraba arasında böyle bir meseleye karışmaktan kaçındı. O zaman onlar ihtilaflarını çözmek için başkasını hakem yaptılar.(21)

Habeşistan'daki iktidarı ele geçirmek için yapılan iç savaşlar sırasında oralı bir prens, memleketinden uzaklaştırılmak amacıyla altıyüz dirhem karşılığında bir Arap tüccara satılmıştır.(22)

20. Taberi, Tarihü'l-ümem ve'l-muluk, Beyrut 1967, II, 252-253.

Taberi, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi, (Çev. Zakir Kadiri Ugan-Ahmet Temir, İstanbul 1966, II, 23-26; Hüseyin Algül, İslam Tarihi, I, 115-116.

21. Taberi a.g.e. II, 253; Mahmud Es'ad, İslam Tarihi, 116-117.

22. M. Hamidullah, a.g.e. I. 189.

Bu prens ileride bahsedileceği gibi daha sonra Habeşistan Necâşi'si olacak Ashame idi.(23) Hatta Necâşi Ashame, Bedir vadisinde Demre kabilesinden bir şahsa çobanlık yapmıştır.(24)

3. MEKKE'NİN HABŞİSTANA'LA TİCARİ İLİŞKİLERİ

Şimdi de Mekke-Habeşistan arasındaki ticari faaliyetlerin kapsamına bakalım.

Urve b. Zübeyr, Abdulmelik b. Merva'a yazdığı mektupta Habeşistan'ın Kureyşliler için karlı bir ticaret yeri olduğunu ve bunun geniş boyutlara ulaştığını zikreder.(25) Cidde'ye deniz yolu ile Habeşistan'dan erzak taşındığıda biliniyor. Mekke'liler bu malları taşımak için Cidde'ye develer ve merkepler gönderiyorlardı. Mekke'nin kıtlığa maruz kaldığı devirlerde de Habeş'li tacirlerin Mekke'ye geldikleri sanılmaktadır.

Bir defasında bazı mütecavüz genç Kureyş'lilerin Habeş'lilerin malları üzerine atılarak yağma ettikleri biliniyor. Bunun iki belde arasında ihtilafa yol açması tabiidir.

23.Ashane kelimesinin Arapça anlamı "atiyye:bağış" dır. Suyuti, bu kelimenin Arapça yazılışı ve okunuşuna dair sekiz ayrı görüş tesbit etmiştir.Bu kelimenin Türkçe yazılışını Hocam Hüseyin Algül'Un imlasına göre yaptım. Bkz. Suyuti, a.g.e., Vr. 108/a; Muhammed Ibn Ishak, a.g.e. 201; H. Algül, İslam Tarihi, I.

24. İbn-i Hişam, a.g.e. I,239; Taberi; a.g.e. III, 627.

25. Urve b. Zübeyr, Magazi Resulillah, Nşr. Muhammed Mustafa A'zami, Riyad 1981, S. 104.

ihtilafı halletmek için Mekke'nin ileri gelenlerinden bir çoğu Habeş kralı Ebu Yaksum'a giderek özür dilediler. İleride ticari faaliyetlere engel olmamasını rica ettiler. Abderli Haris b. Alkame ve bazı arkadaşları Habeş kralına rehin verildi. Kral rehinelere cömertçe davrandı ve bu şahıslar kendi hesaplarına Mekke'ye ticaret malları gönderdiler. (26)

Bazı rivayetlerden Mekke meşini ve derisinin, Habeşlilerce makbul ticaret eşyasından sayıldığını da anlamaktayız. (27)

Mekke ticaret dünyasında, köle ticareti önemli bir yere sahipti. Malesef basit meta gibi alınıp, satılan insanlar arasında Habeş'liler de vardı. Biz bunu Suyuti'nin; yirmialtı kadın-erkek sahabe Habeş'li kölenin hayatı hakkında verdiği bilgilerden anlamaktayız. (28) Habeş'lilerin nasıl köleleştirilip satıldıkları, Habeşli kölelerin Mekke toplumuna çeşitli yönlerden etkileri özellikle de İslam devri, köle ticareti ve Habeş'li müslüman kölelerin cemiyet içinde durumları ayrıca incelemeye değer bir konu olduğu kanaatindeyiz.

26. M. Hamidullah, a.g.e. I, 191.

27. Urue b. Zübeyr, a.g.e. S.104; İbn-i İshak, a.g.e. S. 194.

28. Suyuti a.g.e. vr. 112/b-139/b.

II. B Ü L Ü M

HZ. PEYGAMDEBR DEVRİNDE HABEŞİSTAN'LA MÜNASEBETLER.

A. MEKKE DEVRİ: Yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere Habeşistan, Hz. Peygamber devrinde ki Mekke'lilerce biliniyordu. Hz. Peygamber de aynı cemiyetin bir üyesi olması sebebiyle, Habeşistan'ın ona meçhul kalması mümkün değildir. Esasen Mekke'nin dışına yaptığı ticari seyahatlerde, dış dünyayı tanıma imkanı da bulmuştu. Rasulullah (S.A.S.) Habeşistan'a gitmişmidir? Kaynaklarımız bundan bahsetmiyor.(29) Fakat nübüvetten sonra konumuzla ilgili olan bazı olaylar Hz. Nebi'nin bu bölge ve insanları hakkında ciddi bilgilere sahip olduğunu açıkça göstermektedir.

İslami devirde Habeşistan'la münasebetlerin hicretten önceye uzandığı bazı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Suyuti, İbn-i İshak'ta naklen; İslam'ın Mekke'de ortaya çıktığı haberi duyulduğunda Habeşistan'dan yirmi Hristiyan'ın Hz. Peygamber hakkında bilgi toplamak için geldiklerini; bu heyetin olumlu kanaatlerle memleketlerine dönmeleri üzerine Mekke müşriklerinin kınamalarıyla karşılaştıklarını kaydeder.(30)

Bu dönemde Habeşistan ile doğrudan münasebetler ise bir kısım müslümanların Habeşistan'a hicreti ile başlar.

29. M. Hamidullah, İslam Peygamberi, II, 190.

30. İbn İshak, Kitabü'l-Mebde' ve'l-Me'as ve'l Megazi, 199-200; Suyuti, Ref'Şe'n el-huşan, vr. 89/a; İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye fi't-Tarih, Kahire-ts, III, 90.

Muasır bazı siyer müllifleri, Kur'an-ı Kerim'in; Nahl, 41-42 ve Ankebut, 56-60. ayetlerinin Habeşistan hicretine işaret ettiğini söylerler.(31) İlk ayette müminler yalnız Allah'a ibadet etmeye çağrılır. Gerekirse bunun için mekan değiştirilmesi tavsiye edilir. İkinci ayette insanların, özellikle müslümanların can korkusu giderilmeye çalışılır. Üçüncü ve dördüncü ayetlerde rızık endişesiyle Allah'a kulluktan taviz verilmesi ve gerçek rızık verenin Allah olduğuna dikkat çekilmiş, hicretle aynı zamanda nimet kapılarının açılacağına işaret edilmiştir.(32)

31. "Kendilerine zulmedildikten sonra Allah yolunda göç edenleri dünya da güzelce yerleştireceğiz. (Onlara vereceğimiz) ahiret mükafatı ise daha büyüktür. Keşke bilse-ler! Onlar ki, Sabrettiler ve Rablerine dayanmaktadırlar." (Nahl, 16/41-42)

"Ey iman eden kullarım! Benim arzım geniştir. O halde yalnız bana ibadet edin. Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz. İman edip salih amel işleyenlere Cennette altlarından nehirler akan hususi; yerler hazırlarız. Onlar ki orada ebedi kalırlar. Böyle amel edenlere bu ne güzel mükafattır. Onlar ki sabreder ve yalnız Rablerine tevekkül ederler. Nice canlı hayvan vardır ki rızıkını arkasına yüklenmez. Allah onlara da size de rızık veriyor. O Semi'dir, Alim'dir."(Ankebut, 29/56-60)

32. Mevdudi, Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı, Çev. Ahmed Asrar, ikinci baskı, İstanbul 1985, 1, 506.

Nahl suresindeki iki ayet, hicretin bir zulumden sonra sözkonusu olduğunu, muhacirlerin psikolojik durumlarının güçlü olduğunu göstermektedir.(33)

Habeşistan hicreti bi'setin beşinci yılında (615) receb ayında vuku buldu(34) Mekke'de müslümanlar çoğalıp imamlarını açığa vurunca Kureys müşrikleri dinlerinden döndürmek için onlara işkence yapıyorlardı. Bu işkencelerin giderek şiddetlendiğini gören Hz. Peygamber, müslümanlara: "Siz şimdi yeryüzüne dağılınız, yüce Allah sizi bir araya toplar" buyurdu. Müslümanlar: " Ya Rasulallah! Nereye gidelim ?" diye sordular. Hz. Peygamber Habeş ülkesinin bulunduğu tarafa, eli ile işaret ederek, "İşte oraya, Habeş toprağına giderseniz, iyi olur." buyurdu.(35)

Bazı tarihçilerce en eski ve önemli kabul edilen ve Taberide de kaydedilen bir vesikada ise Habeşistan'a hicret ve öncesi şöyle tasvir edilir.(36): Urve b. Zübeyr b. Avvam'dan: "Allah hidayet ve nurdan ibaret olan Kur'an ayetlerini indirerek Hz. Resul'u elçisi olarak gönderdi.

33. İzzet Dereveze SiretÜ'r-Rasul, (Kur'an'a Göre Hz. Muahammed'in hayatı) Çev. Mehmet Yolcu, İstanbul 1989, II, 232.

34. Suyuti, a.g.e. vr. 92/a.

35. İbn-i İshak, a.g.e. 194 İbn-i Sa'd, Tabakat'Ul-Kübra, İbn-i Kayyim el-Cevzi, zad'Ul_Mead, Çev, İbrahim Türklü-Abdi Keskirsoy, İstanbul 1989, I, 78; Suyuti, a.g.e. vr. 92/a.

36. Caetani, İslam Tarihi, II, 231.

O ilk önce dine davet ettiği zaman kavmi ondan uzaklaşmadı. Onların tağutlarını ayıplayıncaya kadar bu hal devam etti. Az kalsın kavmi onun sözlerini dinleyecekti. Bu sırada Kureyş'ten bazı kimseler Taif'ten geldiler. Onlar bu şehirde bazı emlake sahip idiler. Taif'ten gelen bu kimseler Allah Resülünün davetini reddettiler. Ona karşı şiddet gösterdiler. Hz. Peygamber'in sözlerini şiddetle karşıladılar. Kendilerine uyanları Hz. Muhammed'in (S.A.S.) aleyhinde harekete geçmeye isteklendirdiler. Onların probagandasının etkisiyle bütün halk Hz. Nebi'den ayrıldı. Ancak Allah tarafından korunanlar bu harekete katılmadılar. Fakat onların sayısı azdı. Hz. Resul, Allah'ın takdir ve tayin ettiği müddet bu halde yaşadı. Sonra Kureyş reisleri İslamiyeti kabul etmiş olan oğul ve kardeşlerini ve kendi kabilelerinden olanları dinlerinden ayırmak için türlü zorluklara, fitne ve belalara uğrattılar. O zaman Resul-i Ekrem'in (S.A.S.) ashabına karşı müthiş bir baskı başladı. Dinlerinden döndürülebilenler döndürüldü. Allah istediğini bu fitnelere kapılmaktan korudu. Hz. Rasulullah (S.A.S) müslümanların şiddetli hallere katlanmakta olduklarını gördüğünde onların Habeşistan'a çıkmaları için emretti. Habeşistan'da Necaşi denilen iyi bir hükümdar vardı. Onun ülkesinde kimse haksızlığa uğramazdı. Ondandır dolayı memleketin sulh ve sukun hüküm sürüyordu. Habeş ülkesi, Kureyş'lilerin gittikleri bir pazar idi. Erzakin çokluğu, asayişin mükemmelliği, işlerin iyiliği hasebiyle Kureyş'liler orada ticaret yaparlardı. Hz. Peygamber müslümanlara o ülkeye gitmelerini emretti. Bütün müslümanlar Mekke'de çok ezildikleri ve Hz. Peygamber onları

tehlükelerden koruyamadığı zaman o Ülkeye gittiler. Hz. Muhammed, kendisi Mekke'den ayrılmadı, tebliğe devam etti. Bu şekilde seneler geçti. Kureyşliler, -eskisi gibi- islamiyeti kabul edenlere eziyet ediyorlardı. Fakat sonra müslümanlar Mekke'de çoğaldı. Kureyş eşrafından bazıları da islamiyete girdi.(37)

İbn İshak hicretin sebebini şöyle izah eder. "Peygamber kendisinin Cenab-ı Allah tarafından himaye edildiğini, Ebu Talib tarafından da gözetildiğini, ashabının ise işkencelerden koruyamayacağını görünce onlara:" Allah çektiğiniz sıkıntılardan kurtulmamız için bir yol gösterinceye kadar Habeşistan'a göç etseniz iyi olur. Zira orada adil bir hükümdar vardır. Üstelik o ülke bir doğruluk ülkesidir." demiştir. Bunun üzerine mazlum müslümanlar Habeşistan'a göç etmişlerdir. Bu olay islam tarihinde ilk göç idi."

1.Habeşistan'a ilk hicret eden müslümanlar;

Beni 'Abdşems'den

1. Osman b. Afvan

2. Hz. Rukiyye (Hz. Peygamber'in kızı, Hz. Osman'ın eşi.)

3. Ebu Huzeyfe b. Utbe.

4. Sehle binti Huzeyfe b. Amr (Ebu Huzeyfenin eşi, Habeşistan'da Muhammed isminde bir oğulları oldu.)

Beni Esed'den

5. Zübeyr b. Avvam

37. Taberi, a.g.e. II, 328-329; Urue b. Zübeyr, Megazi Resulullah, S 104. Caetani, Islam Tarihi, II,231-234.

Beni Zuhre'den

6. Abdurrahman b. Avf.

Beni Mahzum'dan

7. Ebu Seleme b. Abdulesed

8. Ummü Seleme binti Ebu Umeyye (Ebu Seleme'nin eşi.)

Beni Cumah'dan

9. Osman b. Mazun

Beni Adiy'den

10. Amir b. Rebia (Anz b. Vail kabilesinin Hattab ailesinin müttefigi)

11. Leyla binti Ebu Hasme (Amir'in eşi)

Beni Amir'den

12. Ebu Sebre b. Ebu Ruhm (Bu boydan göç edenin Ebu Hatıb b. Amr olduğu, Habeşistan'a ulaşan ilk kişi olduğuda rivayet edilir.)

Beni Haris b. Fihri'den

13. Süheyl b. Beyda.

İbn Hişam, bu muhacir grubun reisi Osman b. Mazun olduğunu söyler. Vē İbn İshak'tan naklen hicretin devamı konusunda şu bilgileri aktarır; "daha sonra Cafer b. Ebi Talib hicret etti. Böylece müslümanlar birbirini ardınca hicret ederek Habeşistan'da toplandılar. Bunlardan kimi ailesini beraber götürdü, kimi ise yalnız gitti" İbn Hişam hemen bu bilgileri verdikten sonra, Cafer b. Ebi Talib'i takiben hicret edenlerin listesini kaydeder. (38)

38. Kaynaklarda Habeşistan'a aşamalı ve birbirini takiben yapıldığını gösteren bazı işaretler vardır. Bkz. İbn Hişam a.g.e., I, 344-355; Tebari, a.g.e. II, 330-331; Caefani; a.g.e. II, 227-228.

Ibn Sa'd ve Zehebi'ye göre Ca'fer b. Ebu Talib: "Ey Allah Resülü ! Ölünceye kadar, korkusuzca Allah'a ibadet edebileceğim bir ülkeye gitmek için izin verirmisin ?" diye hicret arzusunu açıklamış, Hz. Peygamber ona hicret izniyle birlikte Necâşi'ye hitaben yazılmış bir tavsiye mektubu da vermiştir.(39)

Cafer b. Ebu Talib aynı zamanda muhacirlerin mümessilligini yapmıştır. Bunu bizzat kendisi dde Necâşi ile yapılan görüşmelerden önce arkadaşlarına söylemiştir.(40)

2. Habeşistan'a Hicret Eden Müslümanların Umumi Listesi

Biz burada kaynaklarda yer alan umumi sıralamaya aynen uyararak isimleri nakletmek istiyoruz. Farklı zamanlarda göç eden Habeş muhacirlerinin isimleri bu listeye dahil edilmiştir.

Beni Haşim'den

1. Ca'fer b. Ebu Talib

2. Esmâ b. Umeyr (Ca'fer'in eşi, Habeşistan'da Abdullah isminde bir oğulları doğdu.)

Beni Abdişems'den

3. Osman b. Affan

4. Hz. Rukiyye (Hz. Peygamber'in kızı, Hz.Osman'ın eşi)

5. Amr b. Said.

6. Fatıma binti Safvan (Amr'ın eşi)

39. Tavsiye mektubunun metni ve mektup hakkında bazı açıklamalar için tezimin Ek-1'deki ilk ve 21 numaralı vesika ve açıklamalara bakınız.

40. İbn Sa'd, Tabakat, IV,34-41; Zehebi, Siyeru A'lamin Nübela, Beyrut 1982, I, 206-217; Suyuti, a.g.e. vr. 98/a.

7. Halid b. Said

8. Umeyne binti Halef (Halid'in eşi, Habeşistan'da Said adlı oğlu ve Eme adlı kızları doğdu.)

9. Ebu Huzeyfe b. Utbe b. Rebia.

Beni Abdışems'in müttetiklerinden

10. Abdullah b. Cahş

11. Ubeydullah b. Cahş

12. Ummi Habibe binti Ebu Süfyan b. Harb (Ubeydullah'ın hanımı)

Beni Esed'den

13. Kays b. Abdullah

14. Bereke binti Yesar (Kays'ın hanımı, Bereke'nin babası Yesar, Ebu Süfyan'ın kölesidir.)

15. Muaykib b. Ebu Fatıma

16. Zübeyr b. Avvam

17. Esved b. Nevfel

18. Yezid b. Zem'a

19. Amr b. Umeyye

Beni Nevfel'den

20. Utbe b. Gazvan (Beni Nevfel'in müttetiklerinden)

Beni Abd b. Kusay'dan

21. Tuleyb b. Umeyr

Beni Abd'id-dar'dan

22. Mus'ab b. Umeyr

23. Ebu'r-Rum b. Umeyr

24. Suveybit b. Sad

25. Cehm b. Kays

26. Ummü Harmele binti Abdulesued (Huzaa kabilesinden, Cehm'in eşi)

27. Amr b. Cehm

28. Huzeyme b. Cehm (Bu iki sahabi Cehm b. Kays'ın oğullarıdır.)

29. Firas b. Haris

Beni Zuhre'den

30. Abdurrahman b. Avf.

31. Amir b. Ebu Vakkas

32. Malik Ebu Vakkas b. Uhayb.

33. Muttalib b. Ezher b. Abdiavf.

34. Remle b. Ebu Avf (Muttalib'in hanımı Habeşistan'da Abdullah adında bir oğulları doğmuştur.)

Beni Zühre'nin mütteliklerinden

35. Abdullah b. Mesud

36. Utbe b. Mesud (Bu iki sahabi kardeşler ve Huzeyl kabilesindedirler.)

37. Mikdad b. Amr (Behra kabilesinden, Cahiliye devrinde Esved b. Abduegus onu evlat edindiginden Mikdad b. Esved diye bilinir.)

Beni Teym'den

38. Haris b. Halid b. Şahr.

39. Reyta binti Haris b. Cebele (Haris'in, Reyta'dan, Habeşistan'da Musa, Ayşe, Zeynep, Fatıma adlı çocukları doğdu)

40. Amr b. Osman

Beni Mahzum'dan

41. Ebu Seleme b. Abdulesed

42. Ummü Seleme binti Ebu Umeyye (Ebu Seleme'nin eşi, Habeşistan'da Zeynep adında kızları doğdu. Ebu Seleme'nin asıl adı Abdullah, Ummü Seleme'nin adı Hind'dir.)

43. Şemmas b. Osman b. Şerid.
44. Hebbar b. Süfyan b. Abdülesed.
45. Abdüllaḥ b. Süfyan (Bu iki zat kardeşler.)
46. Hişam b. Ebu Huzeyfe b. Mugire.
47. Seleme b. Hişam b. Mugire
48. Ayyaş b. Ebu Rabia b. Mugire
49. Muaddib b. Avf (Huzaa kabilesinden Beni Mahzum'un müttefikî, Ayheme lakabı ile de çağrılır.)

Beni Cumah'dan

50. Saib b. Mazun (Osman b. Mazun'un oğlu)
51. Kudame b. Mazun
52. Abdüllaḥ b. Mazun (Osman b. Mazun'un kardeşleri)
53. Hatib b. Haris b. Mamer b. Habib
54. Fatıma binti Mücelil (Hatib'in eşi)
55. Muhammed b. Hatib
56. Haris b. Hatib (Bu iki şahıs Hatib b. Haris'in oğullarıdır.)
57. Hattab b. Haris b. Ma'mer (Hatib'in kardeşi)
58. Fukeyhe binti Yesar (Hattab'ın hanımı)
59. Süfyan b. Mamer b. Habib b. Vehb.
60. Cahir b. Süfyan b. Mamer.
61. Cünade b. Süfyan b. Mamer (Süfyan b. Mamer'in oğulları)
62. Hasene (Süfyan b. Mamer'in eşi, Cabir ve Cünade'nin annesi)
63. Şurahbil b. Hasene (Gavs kabilesinden, Cabir ve Cünade'nin ana bir kardeşleri)
64. Osman b. Rabia Ehben.

Beni Sehm'den

65. Huneys b. Hufaze b. Kays, b. Adiy.
66. Abdullah b. Haris b. Kays b. Adiy.
67. Hişam b. As b. Vail.
68. Kays b. Hufaze b. Kays b. Adiy.
69. Abdullah b. Huzafe b. Kays b. Adiy.
70. Ebu Kays b. Haris b. Kays b. Adiy.
71. Abdullah b. Hufaze b. Kays b. Adiy.
72. Haris b. Haris b. Kays b. Kays b. Adiy.
73. Mamer b. Haris b. Kays b. Adiy.
74. Bişr b. Hais b. Kays b. Adiy.
75. Suayd b Amr (Bişr'in ana bir kardeşi, Beni Teym'den)
76. Suayd b. Haris b. Kays b. Adiy.
77. Said b. Haris b. Kays b. Adiy.
78. Umeyr b. Rabia b. Hufaze b. Muhaşşim.
79. Mahmiyye b. Cez.

Beni Adiy'den

80. Mamer b. Abdullah b. Nadle.
81. Urve (Ebi Usase) b. Abduluzza.
82. Adiy b. Nadle b. Abduluzza.
83. Numan b. Adiy b. Nadle (Adiy'in oğlu)
84. Amir b. Rabia (Hattab ailesinin müttefigi, Anz b.

Vail kabilesinden)

85. Leyla binti Ebu Hasme (Amir'in eşi)

Beni Amir'den

86. Ebu Sebre b. Ebu Ruhm b. Abduluzza.
87. Ummü Gulsüm binti Süheyl (Ebu Sebre'nin eşi)
88. Abdullah b. Mahreme b. Abduluzza.
89. Abdullah b. Süheyl b. Amr.

90. Salit b. Amr.
 91. Sakran b. Amr (Salit'in kardeşi)
 92. Sevde b. Zem'a (Sakran'ın eşi)
 93. Malik b. Zem'a
 94. Amre Sa'di (Malik'in eşi)
 95. Hatıb b. Amr b. Abdışşem.
 96. Sa'd b. Havle (Yemenli, Beni Amir'in müttefikii)
 Beni Haris b. Fıhr'den
 97. Ebu Ubeyde b. Cerrah.
 98. Süheyl b. Beyda.
 99. Amr b. EbuSerh b. Rabia.
 100. İyad b. Zuher
 101. Amr b. Haris
 102. Osman b. Abdüganm.
 103. Sa'd b. Abdulkays b. Lakid
 104. Haris b. Abdulkays b. Lakid.

İbn Hişam'ın yukarıda kaydettiğimiz listesine göre, muhacirlerin beraberlerinde götürdükleri ve orada doğan çocukları hariç müslümanlardan Habeşistan'a göç edenlerin sayısı yüzdört kişidir. Göç ettiği şüpheli olan Ammar b. Yasir'de sayılırsa toplam yüzbeş şahıs eder. Bunların seksendokuz'u erkek, onaltısı kadındır. (41)

Buhari'den, Yemenli bir gruptan Hz. Resul'e gelmek üzere yola çıktıklarını, fakat hava muhalefeti sebebiyle geminin onları Habeş ülkesi attığını öğreniyoruz. Bu grup, Habeşistan'da müslümanlarla karşılaştılar. Muhacirler,

41. İbn Hişam, a.g.e. I, 346-352; W.M.Watt, a.g.e. 179-188.

Peygamber hakkında bilgi verdikten ve Mekke'de müslümanların karşılaştıkları problem ve işkenceleri anlattıktan sonra Habeş Ülkesine göçe mecbur kaldıklarını ifade etmişler, peşinden de Yemen'lilerin kendileriyle beraber kalmalarını istemişler. Yemen'liler'de Habeş Ülkesinde müslüman muhacirlerle beraber kalmışlardı. Yemen'liler arasında Ebu Musa el-Eşari ve iki kardeşide bulunmaktaydı.(42)

3. HABEŞİSTAN MUHACIRLERİNİN TABİB ETTİĞİ GUZERGAH

Muhacirler, Mekke'den gizlice çıktılar. birinci kafilenin yola çıktığını duyan müşrikler onları takip ederek sahile ulaşmışlarsa da, onlar limandan hareket etmiş bulunuyorlardı. Mülteciler ilk önce Mekke'nin Kızıldeniz'e açılan en yakın limanı Şuaybe(Cidde)'ye ulaşmışlardı. Kızıldeniz'de üç günlük bir deniz yolculuğu mütakib Habeşistan'ın Adulis Limanına varmışlardı. Limandan Adulis şehrine kadar yirmi stadlık(43) mesafe katedilmiş daha sonra Necaşi'nin ikametgahı ve başkent olan Aksum şehrine kadar da kuzey Habeşistan kıtasının yalçın dağları üzerinden oniki günlük bir yolu aşmak durumunda kaldılar.(44) Taberi bize ilk kafiledekiler için ticaret gemisine kişi başına yarımşar dinar yol masrafı verildiğini söylüyor ki biz bundan yol

42. buhari, Çev. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul 1987, VIII, 3941, Kitabü'l-Magazi, 40/249-250.

43. Stade: Eski yunanlarda 120 adımdan ibaret mesafe ölçüsüdür. Bkz. Stade md. Şemseddin Sami, Resimli Kamus-u Fransevi, İstanbul 1318, Marem Matbaası.

44. Caetani, İslam Tarihi, II, 242.

masrafı hakkında kısmı de olsa bilgi sahibi olmaktadır.(45)

Keza kaynaklar bize bu yolculuğun müşriklerin takibi bir yıla diğer bazı zorluklar taşıdığını da söylüyor. Bu yolculuğun, özellikle Adulis Liman şehri ile Aksum arasının hayli çetin geçtiği anlaşılmaktadır. Zira zor aşılabilen kuzey Habeşistan dağları arasındaki çok sıcak ve dar vadilerden geçmek gerekiyordu.(46) Mesela bu yolculuk esnasında muhacirlerden Halid b. Hizam'ı bir yılan somuş ve zehirlenerek ölmüştür. Bu olayın göç esnasında benzeri sıkıntıların yaşandığı sonucuna ulaşmak mümkün gözükmektedir.(47)

4.MUHACIRLERİN IADESİ İÇİN MEKKE'LİLERİN ELÇİ GÖNDERMESİ

Çıkarlarını gözetken Mekke müşrikleri, muhacirlerin geri getirilmesi için hemen Habeşistan'a bir heyet göndermeye karar verdiler. Mekke'liler bu konuda iki defa girişimde bulundular. Birincisi; müslümanların hicretinden sonra, diğeri ise Bedir'deki ağır yenilgiden sonra olmuştur. Bazı rivayetlerden Amr b. As'ın ferdi girişimlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Amr b. As iki heyette de görev almıştır. Amr b. As'a, birincisinde Abdullah b. Rabia el_Mahzum, diğeri ise İmare b. İmare el-Velid arkadaşlık etmişlerdir. (48)

45. Taberi, a.g.e. Tarih'ül-Umen ve'l-Muluk, II, 329.

46. Bkz. Tezimizin Habeşistan'ın coğrafi durumu.

47. Buhari VIII, 3942, Kitabü'l-Magazi, 40 / 249; M.A. Köksal, İslam Tarihi, IV, 214 ve 222.

48. İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye Fi'ttarih, III, 77; Suyuti, a.g.e. vr. 92/a-b; Zehebi, e's-Siret'ün-Nebeviyye, Beyrut 1928, 114-115.

İbn İshak'ın verdiği bilgilere göre, Kureyş'lilerin Hz. Peygamber'in arkadaşlarının orada emniyet içinde yaşadıklarını ve yeni bir yurt bulduklarını görünce kendi aralarında toplanıp Necaşi'ye bir heyet göndermeyi kararlaştırdılar. Bu iki kişilik heyet güya gidip müslümanları Necaşi'den isteyecekler, O da mültecileri Kureyşlilere geri gönderecekti. Böylece Kureyş'liler de, müslümanlara karşı yürüttükleri baskıları devam ettirmiş olacaklar, bu mesainin sonunda belki de müslümanları oradan çıkartabileceklerdi, böyle düşünüyorlardı, işte bu beklenti içinde Kureyş'liler, Necaşi'ye Abdullah b. Ebi Rabia ile Amr b. As b. Vail'i gönderdiler. Kureyş'liler emellerine erişebilmek amacıyla bu heyetle birlikte hükümdara ve kumandanlarına hediyeler yolladılar.

Kureyş'in bu teşebbüsü karşısında üzülen Ebu Talib'e ait olduğu rivayet edilen şu mısralar oldukça ilginçtir.

"Acaba Necaşi'nin iyilikleri Ca'fer ile arkadaşlarına ulaştımı ? Yoksa bir arabozucu buna engel mi oldu ? Ey Necaşi ! Kötulukler senden uzak olsun. Şunu bilki: Sen asil ve cömert bir kimsesin. Senin koruyuculuğunda olan kimse sıkıntı çekmez.

Ey Necaşi ! Şunu da bil ki : Allah sana geniş saltanat ile bir çok iyilikler verdi. Sen yaşadıkça Allah'ın bu bağışları sana kalacaktır. Sen eli cömert olansın, dolu dolu bağışlarda bulunursun. Düşmanlar da dostlar da bu bağışlarından faydalanır."(49)

Bir de müslümanların durumlarına bakalım. O sıralarda

acaba müslümanlar ne halde idiler ? Kaynaklara göre müslümanlar Habeşistan'da, Necaşi'den iyi muamele gördüler. Hiç bir sıkıntıyla karşılaşmadan Allah'a ibadet edebiliyorlardı. İşte Kureyş müşrikleri, müslümanların bu huzurunu kıskanarak ve Habeşistan'da zarar görmesi kuvvetle muhtemel çıkarlarını kurtarmak için söz konusu heyeti gönderdiler.

Kureyş'in, Habeş'liler için en değerli ürünleri Mekke meşini ve derileri idi. Bunun için Kureyş'liler, Necaşi'ye gönderilmek üzere çok sayıda deri topladılar. Komutanlar için de ayrı ayrı hediyeler hazırladılar. Heyeti bu hediyelerle birlikte yolladılar. Alınan kararları yerine getirmelerini söylediler. Hükümdar ve komutanlarına karşı neler yapmaları gerektiğinin de heyete tenbihlediler. Buna göre heyet, mülteciler ile konuşmadan önce, her komutana hediyelerini verecekler, sonra Necaşi'ye hediyesini sunacaklar ve Habeşistan'daki müslümanların kendilerine teslimini isteyeceklerdi.

Heyet, belirtildiği şekilde Necaşi ile konuşmadan önce bütün komutanlara hediyelerini verdiler ve herbirine şöyle dediler: "Bizden bir kaç küstah kimse, hükümdarınızın ülkesine sığındılar. Bunlar kendi kavimlerinin dininden ayrıldılar, ama sizin dininize de girmediler. Onlar ne bizim ve nede sizin bilmediğiniz yeni bir din ile ortaya çıktılar. Bunların kavimlerinin ileri gelenleri kendilerini geri vermesi için bizi hükümdarınıza yolladılar. Şimdi biz bu hususta hükümdarla konuştuğumuzda bunları, bize teslim etmesini ve onların söyleyecekleri sözlere kulak asmamasını ümit ederiz. Zira bunların kavmi onları daha iyi bilirler ve

kusurlarını daha iyi anlarlar" Komutanlar, heyete yardımcı olacaklarına dair söz verdiler.

Bundan sonra heyettekiler Necaşi'ye hediyelerini sunarak dediler ki:

"Ey hükümdar ! Bizden bir kaç küstah kimse senin ülkene sığındılar. bunlar kendi kavimlerinin dininden ayrıldılar, ama senin dinine de girmediler. Ancak ne bizim bildiğimiz, ne de senin bildiğin, kendi icat ettikleri bir din ile ortaya çıktılar. Bunların babalarından, amcalarından ve yakın akrabalarından olan kavimlerinin ileri gelenleri bunları geri vermeniz için bizi sana gönderdiler. Onlar bunları daha iyi bilirler, kusurlarını, kabahatlarını daha iyi anlarlar."

Kureyş elçilerinin en çok korktukları ve istemedikleri şey, Necaşi'nin müslümanları çağırıp dinlemesi idi. Hükümdarın yanında bulunan komutanları O'na:

Ey hükümdar ! Bu iki adam doğru söylüyorlar. Kendi kavimleri onları daha iyi bilir ve kusurlarını daha iyi anlar. Onları bu iki adama teslim et. Ülkelerine ve kavimlerine onları geri götürsünler." diyerek Kureyş elçilerine destek verdiler. Bunun üzerine Necaşi sinirlenerek :

"Allaha'a and olsun ki, onları bu iki adama teslim etmem. Benim koruyuculuğuma sığınan, ülkeme gelen ve beni başkalarına üstün tutup tercih eden kimselere kötülük yapılmaz. Onları yanıma çağırıp şu iki adamın söylediklerini soracağım. Eger söylenenler doğru ise onları teslim edip geri göndereceğim. Aksi takdirde onları bu iki adama karşı koruyacağım ve himayemde kaldıkları sürece onlara iyi baka-

cağım" dedi.

Müslümanlar bu maksatla hükümdar tarafından çağrılınca neye malolursa olsun Allah ve Peygamber'in bildirdiklerini söyleyeceklerine iştisare sonucu karar verirler. Bu arada Necaşi din bilginlerini de mecliste bulundurur. Onlarda kitaplarını açmış beklemektedirler. Necaşi müslümanlara dönüp;

"Kavminizden ayrıldınız, fakat ne benim dinime ne de başka milletlerin dinine girdiniz.? Sizin şu yeni dininiz nedir?" diye sordu. Kaynaklara göre, müslümanların lideri durumunda olan Ca'fer b. Ebi Talib Esas savunmaya geçmeden karşı tarafa bir kaç soru sordu.

"Biz efendisinden kaçan kölemiyiz? Haksız yere birinin kanınımı döktük ki bizi istiyorlar? Alıp da ödemediğimiz mallar mı var? Borçlu muyuz?" Kureyş heyetinden Amr b. As:

"Onların köle olmayıp hür olduklarını, Kimsenin kanını dökmediklerini ve kimseye borçları bulunmadığını" söyledi ve "biz onları bizim dinimizi bırakıp Muhammed'in dinine girdikleri için istiyoruz" diye ekledi. Bunun üzerine Hz. Ca'fer şöyle cevap verdi:

"Ey hükümdar! Bilgisizlik, sapıklık ve düzensizlik içinde yaşıyorduk. Putlara tapıyor, leş yiyor, ahlaksızlık yapıyor, akrabalık bağlarını çigniyor, komşuluk haklarını tanıımıyorduk. Güçlümüz zayıfımızı ezerdi. Uzun süre bu halde yaşadık. Sonra Allah bize aramızdan soyunu, doğruluğunu, güvenirliliğini ve namusluluğunu bildiğimiz bir Peygamber gönderdi. Bu Peygamber bizi, Allah'ı bir bilmeye ve O'na ibadet etmeye, bizim ve babalarımızın Allah yerine taptığı-

mız taşları ve putları bırakmaya çağırdı.

Yine bu Peygamber bize doğruluğu, emanete sadakati, akrabalık bağlarını gözetmeyi, komşuluk haklarını tanımayı, cinayetten ve kan dökmekten vazgeçmeyi emretti. Ayrıca bize ahlaksızlıktan, yalancı şahitlikten, öksüzün malını yemekten ve namuslu kadınlara iftiradan sakınmayı öğretti. Bundan başka bu Peygamber bize, Allah'dan başkasına ibadet etmememizi, şirk koşmamamızı, namaz kılmamızı, zekat vermemizi ve oruç tutmamızı emir buyurdu."

Hz Ca'fer, İslamiyetin esaslarını sayarak şöyle devam etti.

"İşte ey hükümdar! Biz bu Peygambere inandık, Allah'ın kendisine bildirdiklerine uyduk. Fakat kavmimiz bize saldırdı, işkence yaptı. Allah yerine putlara tapmaya dönmek için, dinimizden bizi ayırmaya ve daha önce serbestçe işlediğimiz kötülükleri yine işlemeye bizi zorladı.

Ey hükümdar! Baskı ve işkenceyle; dinimiz ile bizim aramıza girdikleri zaman biz senin ülkene göç ettik. Seni başkalarına üstün tutup seçtik. Senin koruyuculuğunu istedik. Senin yanında zulme uğramıyacağımızı umduk." Bunun üzerine Necaşi, Hz. Ca'fer'e:

"Allah'ın, Peygamberinize bildirdiklerinden senin yanında bir şey varmı?" diye sormuş. Hz. Ca'fer O'na:

"Evet var" cevabını verince Necaşi:

"Öyleyse bu şeyi bana oku" demiş ve Hz. Ca'fer'de ona Meryem suresinden bir bölüm okumuştur.

Bu haberin ravilerinden Ummü Seleme'nin nakline göre, Kur'an'ı-Kerim'i işiten Necaşi'nin sakalı ıslanıncaya kadar

aglayıp gözyaşı dökmüş, onun din adamları da Ca'fer'in okuduklarını işitince ağlamışlar. O kadar ki, ellerindeki kitapları ıslanmıştı. Bundan sonra Necaşi, Mekke'den gönderilen iki Kureyşliye:

"Bu işittigim Kur'an'la, İsa'nın getirdiği şey aynı kaynaktan geliyor. Haydi çekilin. Allah'a andolsun ki onları size teslim etmeyeceğim. Onlara dokunulmayacaktır" der.

Necaşi'nin yanından ayrıldıkları zaman, elçilerden Amr b. As öteki arkadaşlarına:

"Yarın bunlar hakkında Necaşi'ye öyle şeyler söyleyeceğim ki, bunların köklerini kurutacağım" demiş. Bunun üzerine Müslümanlar hakkında daha yumuşak düşünen heyetteki diğer Kureyş'li Abdullah b. Ebu Rabia ise Amr'a hitaben:

"Gel yapmayalım, onlar bizden ayrılabilir de bizim yakınlarımızdır" demişse de, Amr:

Hayır, Necaşi'ye bunların Meryem oğlu İsa'nın bir köle olduğuna inandıklarını" söyleyeceğim demiş.

Ertesi gün Amr, Necaşi'nin yanına gidip ona:

"Ey hükümdar! Bu müslümanlar Meryem'in oğlu için çok kötü bir şey söylüyorlar. Onları çağır, İsa hakkında ne dediklerini sor" demiş. Bunun üzerine Necaşi mültecilerden bu hususu sormak için haber yollayıp çağırtmış. Müslümanlar toplanıp konuyu aralarında müzakere ederek Necaşi'ye bu konuda ne diyeceklerini düşünmüşler ve:

"Allah'a and olsun ki, onun hakkında Allah'ın Peygamberimize bildirdiklerini söyleyeceğiz. Ne olursa olsun" diye karar vermişlerdi. Müslümanlar Necaşi'nin yanına geldiklerinde, O, kendilerine:

"Söyleyin bakalım, Meryem oğlu İsa hakkımda ne dersiniz?" dedi. Hz. Ca'fer Ona:

"Onun hakkında Peygamberimizin bize getirdiklerini söyleriz. Isa, Allah'ın kulu, elçisi, ruhu ve onun bakire Meryem'e verdiği kelimesidir" demiş. Bunu duyan Necaşi, yere eğilip bir çöp almış: "Senin Meryem oğlu Isa için dediklerinin şu çöp kadar onun gerçeğinden farklı değildir." demiş.

Necaşi'nin bu sözünü işiten komutanları mırıldanmaya başlamışlar. Necaşi onlara dönüp "hoşunuza gitmese de, gerçek budur" diyerek, müslümanlara da kendi ülkesinde güvenle yaşayabileceklerini, kendilerine haksızlık yapanın cezalandırılacağını belirterek kesin kanaatını açıklamıştı. Hükümdar ayrıca Kureyş heyetine getirilen hediyelerin geri verilmesini de emretmiş. Müşrik Kureyş heyeti getirdikleri hediyelerle Necaşi'nin yanından elleri boş çıkıp gitmişlerdi. Böylece Kureyş'li müşrikler Müslümanlara karşı yaptıkları diplomatik girişimlerinde yenilgiye uğramışlardı. Müslümanlar da Necaşi'nin koruyuculuğunda Habeş ülkesinde huzur ve güvenlik içinde kalmışlardı. (50)

5. MUHACIRLERİN HABEŞİSTAN'DAKİ DURUMLARI

Muhacirler'in Habeşistan'a varışından hemen sonra Hz. Ca'fer'in bir erkek çocuğu oldu. Aynı gün Necaşi'de bir erkek evlada sahip olmanın sevincini duydu. Hz. Ca'fer'in

50. Urve b. Züheyr, Magazi Resullah, s. 112, İbn İshak, Kitab'ul-Mebde've'l-Meba's ve'l-Megazi, s. 194; İbn Hişam es-Sire, s. 356-362.; Zehebi, Siyer A'lam'un-nübelâ; III, 431; İbn-Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye, III, 79; İbn-Esir, el-Kamil fi't-Tarih, II, 80; Mahmud Es'ad, İslam Tarihi, 472; Hüsayin Algül, İslam Tarihi, I, 236.

hanımı prence sût anne oldu. Burada iki sût kardeş arasında dostane münasebetler doğdu. Aradan zaman geçince Hz. Ca'fer'in zevcesi Hz. Esmâ Habeşistan'a yaptığı deniz seyahati sebebiyle hamşeri'leri arasında Bahriye ismini aldı. (51)

Habeşistan muhacirleri arasında, Hz. Peygamber'in kızı Hz. Rukayye ve kocası Hz. Osman da vardı. İbn İshak, Hz. Rukayye'nin güzelliği sebebi ile başkent Aksum sokaklarında başının dertte olduğunu söyler. Bu devirde İslamiyette henüz örtünme emredilmemişti.

Hz. Rukiyye muhacir olduğundan kendini ev sahiplerine karşı müdaafada güçlük çekiyor idi. Gençlerin bu tavrı Hz. Rukiyye'yi tedirgin etmişti. Kaynagımız bu edepsizlerin iç savaş esnasında öldürüldüklerini, Hz. Rukiyye'nin de böylece onlardan kurtulduğunu ekliyor. (52)

Buhari'nin nakline göre, Ummü Habibe ile Ummü Seleme, Santa Maria (Meryem Ana) isimli bir kiliseyi ziyaret etmişler. Orada resimler ve dini tablolar görmüşler. (53) Bu durum muhacirlerin bazılarının orada nadiren de olsa merak saikiyle kiliselere girip çıkmış olma ihtimalini akla getiriyor.

51. M. Hamidullah, İslam Peygamberi, II, 195.

52. İbn İshak, a.g.e. 199

53. Ummü Habibe ile Ummü Seleme, ileride Medine'ye döndüklerinde, gördüklerini, Hz. Resul'e anlattılar. Hz. Resul bu resimlerin o memleketin azizlerine ait olduğunu söyledi. Müslümanların kendi büyüklerine asla bu hürmet tarzını benimsememelerini tenbih etti. Bkz. Sahih-i Buhari, VIII, 3624 Kitabu Menakibi'l Ensar, 36/95.

Abdullah b. Mesud'un Habeşistan'da ikameti sırasında, küçük memurları başının derde girdiğini, onlara iki dinar vererek ellerinden kurtulduğu rivayet edilir.(54)

Habeşistan'da iki müslüman muhacir İslam'dan dönerek Hristiyan oldular. Bunlar Hz. Ummü Habibe'nin kocası Ubeydullah b. Cahş ve Hz. Sevde'nin kocası Sekran idi. Bu irtidatın iç yüzünü ayrıntılı olarak bilmemekteyiz. Sadece Ubeydullah'ın alkolik olduğunu ve sarhoşken boğulduğunu biliyoruz. Hanımları onları izlemeyi reddettiler. Hz. Sevde kocasından ayrılarak derhal Mekke'ye döndü. Hz. Nebi onun bu hareketine çok sevindi ve onunla evlenmek suretiyle kendisini şereflendirdi. Bu olay Medine'ye hicretten önce olmuştur. Ebu Süfyan'ın kızı olan Hz. Ummü Habibe'ye gelince mutemeldir ki onun kocası bir kaç yıl sonra irtidat etmiştir. Çünkü bu haberi öğrenen Hz. Rasulullah (S.A.S.), Necşi'ye mektup yazarak, Ummü Habibe'nin gıyaben kendisine nikahlamasını ve Medine'ye gönderilmesini istedi.(55) Bu hadise Medine'ye hicretin altıncı yılında vuku bulmuştur.(56)

Muhacirlerin Habeşistan'da bulunduğu devirde ülke tamamen sulh içinde değil idi. Bir iç savaş Ashame'nin iktidarını ve dolayısı ile müslümanların emniyetini tehlikeye düşürmüştü. Tarihçilerin çoğunluğu savaşıacak çağdaki müslümanla-

54. İbn Sa'd, Tabakat, III, 151.

55. Bkz. Ek-1, vesika 23/a.

56. İbn İshak, a.g.e. 157, 238,241-422; İbn Sa'd, Tabakat, IV, 204; M. Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 196; M. Asım Köksal, İslam Tarihi, II, 198.

rın Necâşi'nin saflarında yer aldıkları ve harp meydanının yanında onun emirlerini beklediklerini söylüyorlar. Fakat Suyuti'nin açık bir şekilde anlattığına göre Hz. Zübeyr fiilen savaşa katıldı. Necâşi onun büyük hizmetlerine karşılık kendisine kıymetli bir mızrak hediye etti. Müellif, Medini'ye dönüşünde Hz. Zübeyr'in bunu Hz. Peygamber'e sunduğunu, Hz. Peygamber'inde bu hadiyeyi ömrü boyunca merasimlerde kullandığını ilave eder.(57)

Ibn İshak, Necâşi'ye karşı ikinci bir ayaklanmadan bahseder. Ayaklanmanın sebebi Necâşi'nin Hristiyanlığı terk ettiği haberinin halk arasında yayılmasıdır. Bu esnada Necâşi, Ca'fer ve arkadaşlarına haber gönderdi. Onlar için bir kaç kayık hazırlattı. Muhacirler gelince kendilerine; "Siz şu kayıklara binin ve içinde bekleyin. Eger düşmanlarımı yenersem burayı terketmessiniz" dedi. Bundan sonra Necâşi bir kağıda şu ibareyi yazdı:

"O, Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in o'nun kulu ve elçisi olduğuna, Meryem oğlu İsa'nında Allah'ın kulu, elçisi, ruhu ve kelimesi olduğuna şahitlik eder."

Sonra Necâşi bu kağıdı hırkasının sağ omuzunun altına yerleştirdi. Habeşlilere karşı savaşmak üzere çıktı. Necâşi, Habeşlilere "hükümdarlığa ehliyetini yönetimde adaleti göze-

57. İbn İshak, a.g.e. 194-197; İbn Hişam, a.g.e. I, 362; Suyuti, a.g.e. vr. 109/b; Zehebi, Siyer A'lam'Un-Nubela', II, 434; M. A. Köksal, İslam Tarihi, IX, 231; XVIII, 167.

tip gözetmediğini" sordu. Habeşliler sorulara olumlu cevap verdiler. Necaşi isyanın asıl sebebini sorunca, halk; "Sen dinimizden ayrıldın, İsa'nın bir kul olduğunu söyledin" dediler. Necaşi: "Peki siz İsa için ne diyorsunuz?" diye sordu. Halk, "Onun, Tanrının oğlu olduğuna inanıyoruz" dediler. Necaşi, elini hırkasının üstünden göğsüne koyarak; "O tanıklık eder ki Meryem oğlu İsa öyledir" diyerek kinayeli bir cevap verdi. Necaşi bununla hırkasının altında yerleştiği kağıttaki yazıları kastediyordu. Böylece aslında hükümdar "İsa Allah'ın kuludur." demek istediye de cevap veriş tarzı, halkın beklentisine de uygun geldi. Bunun üzerine Habeşliler ayaklanmadan vazgeçtiler ve dağıldılar.(58)

6. MUCİRLERİN HABEŞ'LİLERDEN ETKİLENMELERİ

Muhacirlerin tebliğ ve çalışmaları sonucu pek çok Habeşli'nin, İslamiyeti kabul ettikleri bazı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Fakat kaynaklarımız mühtedilerin sayısına dair kesin bir rakam vermemektedirler. Mesala; Necaşi, Hz. Peygamber'e yazdığı cevabi, bir mektupte oğlunu altmış Habeşli mühtedi ile birlikte Hz. Resul'e gönderdiğini ifade etmiştir. Fakat hava muhalefeti sebebiyle mühtedileri taşıyan gemi batmış, mürettebatı da boğulmuştur.(59)

58. İbn Hişam, a.g.e. I, 365.

59. İbn İshak, a.g.e. S, 202; M. Hamidullah, el-Vesaik, S.104-106, (23 ve 25 numaralı vesikalar); Mevlana Muhammed, İslamın Yayılış Tarihi, Çev. Ali Genceli, İstanbul 1971, S. 629-631.

Muhacirlerin Habeş'lilerin örf ve adetlerinden, dillerinden etkilendiklerini gösteren bazı ipuçlarını kaynaklarımızda bulabilmekteyiz.

Mesela Hz. Hamza'nın çocuklarının velayeti konusunda, Hz. Hamza'nın yakın akrabaları arasında ihtilaf çıktı. Hz. Resul, Hz. Hamza'nın çocuklarının velayetini Hz. Ca'fer'e vererek ihtilafı halletti. Hz. Ca'fer sevincinden ayağa kalkıp, Resul-i Ekrem'in (S.A.S.) çevresinde tek ayağı üzerinde seke seke yürümeye başladı. Hz. Nebi;

"Ey Ca'fer! Nedir bu ?" diye sordu. Hz. Ca'fer;

"Bu Habeşlilerin, sevinçlerinden krallarına yaptıklarını gördüğüm şeydir. Ya Resulullah! Necaşi'de bir kimseden hoşlandımı kalkar onun çevresinde tek ayağı üzerinde seke seke yürür" dedi.(60)

Daha önce bahsi geçen ve Buharinin naklettiği bir rivayetten bazı muhacirlerin bir takım gözlemlerde buldukları da anlaşılmaktadır. Ummü Habibe ile Ummü Seleme, Santa Maria isimli bir kiliseyi ziyaret etmişler. Orada resimler ve dini tablolar görmüşler. Medineye döndüklerinde bunu Hz. Peygamber'e de söylemişlerdi de Hz. Peygamber şöyle buyurmuştu. "Onlar içlerinde iyi bir kimse vefat ettiğinde onun kabri üzerine bir mescid yaparlardı. İşte onlar kıyamet gününde Allah katında yaratıkların en kötüleridirler.(61)

60. İbn Sa'd, Tabakat, IV, 35; M. A. Köksal, İslam Tarihi, XIX, 353.

61. Sahih-i Buhari, VIII, 3624, Kitabu Menakibi'l-Esar, 36/93.

Buhari müslümanlar ile Habeşliler arasında en önemli kültür nakli araçlarından olan dil yönünden de etkileşimin olduğunu gösteren latif bir rivayeti nakletmektedir; "Said b. Halid'in kızı Ummü Halid; "ben Habeş toprağından küçük bir kız çocuğı halinde geldim. Resulullah bana yünden siyah bir elbise giydirdi. Bu elbisenin üstünde damgalar vardı. Rasulullah eliyle o damgalara dokunmaya ve "senah senah" demeye başladı" diyor. Hz. Resul'un kullandığı "senah senah" kelimeleri Habeşçe olup "güzel güzel" anlamındadır.(62)

Keza Ebu Musa el-Eş'ari: "Peygamber: Kıyametin önünde öyle günler vardır ki ilim kaldırılır, cahillik çoğalır, buyurdu" hadisini İbn Mesud'a nakleder ve "Herc" in Habeş dilinde "öldürmek" anlamına geldiğini söyler.(63)

Suyuti'nin nakline göre Kur'an-ı kerimde Habeş dili menşeli kelimelerin bulunması belkide Araplar ve Habeşliler arasındaki münasebetlerin boyutunu gösterebilir.(64) Mesela: Kur'an-ı Kerim'de "Havariyyun" (havariler) kelimesi beş defa zikredilir. Havari kelimesi Arapça'ya Habeşçeden geçmiş olup aslı "Havarya" dır ve "yardımcı" anlamına gelmektedir.(65)

H.z.Peygamber'de zaman zaman Habeş muhacirlerinden oradaki müşahedelerinden sormuştu. Muhacirlerden bir genç; Habeşistan'da iken başında su testisi taşıyan bir ihtiyar

62. Sahih-i Buhari, VIII, 3625, Kitabu Menakibi'l-Ensar 36/94.

63. Sahih-i Buhari, XV, 6932, Kitabu'l-Fiten, 5/15-16.

64. Suyuti, Ref Şe'n el-Hubşan, vr. 90/a-b,91/a-b,92/a.

65. İsmail Cerrahoglu, Tefsir Usulu, Ankara 1979, 56.

kadının yakınlarından geçtiğini, Habeşli bir gencin hile ile ihtiyar kadını düşürdüğünü bu sebeple testinin devrilip kırıldığını anlatmış. Kadın yerden kalkmış gence; "Zalim, hilekar herif! Yarın mahkeme kurulunca, gelmiş-geçmiş bütün insanlar huzurda toplanınca, eller-ayaklar dünyada işlediklerini Allah'ın emriyle haber verince görürsün gününü! O zaman Allah'ın huzurunda aramızda nasıl hüküm verileceğini görürsün!" demiş.

Bu esnada Hz. Muhammed (S.A.S.), Habeş'li kadının doğru söylediğini; ahirette mazlumlarının haklarının Allah tarafından alınacağını, zalimlerin de cezalandırılacağını ifade buyurur. (66)

Habeş muhacirlerinden iki kişinin orada irtidat ettiği kaynaklarda zikredilir. Bunlardan Ubeydullah b. Cahş'ın, karşılaştığı müslümanlara; "biz hakikatı bulduk, siz ise görmüyorsunuz" tarzında sataşması dikkate alınır ise irtidat hadisesinde Habeşi tesir üzerinde durulabilir. Bununla beraber bu manadaki olumsuz tesirlerin çok yoğun olduğu da söylenemez. (67)

66. Suyuti, a.g.e. vr. 100/b.

67. İbn Hişam, es-Sire, I, 238.

7. MUHACIRLERİN, HABEŞİSTAN'DAN DÖNÜŞLERİ

Muhacirlerin, Habeşistan'dan dönüşleri, farklı zamanlarda olmakla birlikte, rivayetlerden anlaşıldığına göre dört şekilde cereyan etmiştir.(68)

1. Mekke'de İslam'ın intişar haberinin duyulması bazı muhacirlerin dönüşüne sebep olmuştur. Urve b. Zübeyr bu durumu: "..... sonra İslam, Mekke'de yayıldı. Bazı adamlar

68.Tabeni gibi bazı umumî tarih kaynaklarında, muhacirlerin bir kısmının Habeşistan'dan Mekke'ye dönüşlerine uydurma * geranik * efsanesi sebep gösterilir. Geranik kıssası; ilim çevrelerince yeterli tenkide tabî tutulup, asılsızlığı ispatlanmıştır. Biz burada son yıllarda tartışıldığı için, herkesçe bilinen bu hikayeyi tekrardan kaçınacak ve bunu tenkid eden çalışmalara işaret etmekle iktifa edeceğiz. Bkz. Ahmed Hamdi Akseki, Hatem'ül-Enbiyaya En çirkin isnadın Reddi, İstanbul 1341; Urve b. Zübeyr, Magazi Resulullah'dan İktibasen, Nasiruddin Elbani Nasbu'l-Mecanik li-Nesfi Kısas'il-Granik; Manastırlı İsmail Hakkı, Tarih-i Din-i İslamiyet Nam-ı Müstevriyle Doktor Duzi'nin Türkçe'ye Mütercem Risale-i Men husesine Dair, Sırat-ı Müstakim, İstanbul 1328 (M. 1910), sayı:72-89; M.H. Heykel, Hz. Muhammed Mustafa, çev. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1948, S. 153-159, Mevlana M. Ali, Siretü'n-Nebi, çev. Ali Genceli, Ankara ts. S:113-114; Hüseyin Hatemi, Şeytan Rivayetleri, İstanbul 1989; İsmail Cerrahoğlu, Geranik Meselesinin İstismarcıları, A.U. İlahiyat Fak. Dergisi, c.xx,S.69-91;Sabri Hizmetli Geranik Meselesi Üzerine,İslami araştırmalar,Ankara 1989,Sayı:12 S.40-58

müslüman oldular, bunların arasında Kureys'in asilleri'de vardı" diye ifade eder.(69) Taberi'ye göre bu haber üzerine muhacirlerden otuzaltı kişi Habeşistan'dan dönmüştür. yine bazı vesikalardan, Mekke'ye dönen muhacirlerden bazıları Hz. Peygamber'in yanında kalmayı tercih etmişlerdir. Bir kısmının ise, baskıların ddevam ettiğini görünce ikinci defa Habeşistan'a döndükleri anlaşılmaktadır.(70)

Zehebi, diğer dönüş şekillerini şöyle izah ediyor:

2. Zübeyr b. Avvam, İbn Mesud ve bir grup muhacir Habeşistan'da ikametden bıktıkları için geri döndüler.(71) Muhtemelen bu bıkkınlık iklim şartlarından sağlık problemlerine yol açması ile alakalı olsa gerek. Habeşistan'ın gerek coğrafi, gerek iklim özellikleri, Mekke ile karşılaştırıldığında, Zehebi'nin bu görüşü mantıklı görülmektedir. Mekke'li müslümanların Medine'ye hicret ettikten sonra, başlangıçta Medine'nin ikliminden de olumsuz yönde etkilendikleri bilinmektedir.

Hatta Çinli müslümanlar arasında kabul gören bir menkıbeye göre muhacirlerden biri Habeşistan'daki hayata uyum sağlayamamış. Bunun üzerine geçimini başka yerde temin etmek ümidiyle bir gemiye binerek, o zaman dünyanın en modern Limanı olan ve Çin'in güney kıyılarında bulunan Ch'üan-

69.

Bkz. Taberi, Tarih'ül-Umem ve'l-Muluk, II, 329.

70. Taberi, a.g.e. II, 340; İbn Kayyım el-Cevzi, Zad'Ul-Mead, I, 78; İzzet Dereveze, Siretu'r-Rasul, II, 233.

71.

chou'ya ulaşmıştır. Burada pekçok Arap soydaşı ile tanıştı. Onların bazıları da İran körfezinin yukarı tarafından gelmişlerdi. Bunların hepsi henüz müslüman degillerdi. O, 633 yılına hemen kendi soydaşları arasında İslam'ı teblig etmeye başladı.(72) Menkıbeye göre bu muhacirin ismi Sa'd Lebid olarak geçiyorsa da biz bu ismi ve bu şekilde bir rivayeti kaynaklarımızda göremedik.

3. Bir grup muhacir de, Hz. Resul'un, Medine'ye hicret haberi kendilerine ulaşınca geri döndüler.

4. Geri kalanlar ise Hz. Resul'un Necaşi'ye başvurması ve onunda dönüşü kolaylaştırması neticesinde Hz. Ca'fer'le birlikte Hayber'in fethi günlerinde (M. 628) döndüler.

Nitekim Hz. Resul: "Şu iki olaydan hangisine sevineyim; Hayber'in fethine mi, yoksa Ca'fer'in gelmesine mi ?" buyurarak sevincini ifade etti.(73)

Belazuri, Hz. Ca'fer ile beraber Habeşistan'dan son dönenlerin kırk kişi olduklarını söylüyor, Hayber ganimetinden bu muhacirlere de pay ayrıldığını ekliyor.(74)

Taberi, Hayber'in fethi sırasında Hz. Nebi'ye kavuşanların hepsinin değil de sadece erkeklerin sayısının onaltı ki-

72. Dr. Hee-Soo Lee, İslam ve Türk Kültürünün Uzak Doğu'ya Yayılması, Ankara 1988, S. 30-31.

73. İbn'ül-Esir, el-Kamil fi-t-Tarih, II, 198-199; Said Ramazan el-Buti, Fıkhu's-Siyre, Peygamberimizin (S.A.S.)'in uygulamasıyla İslam, çev. Ali Nar, vd. İstanbul 1987, S. 348; M. Hamidullah, el-Vesaik, s. 106.

74. Fütulu'l-Büldan, Çev. Mustafa Fayda, Ankara 1987, s. 40.

şı olduğunu belirtiyor.(75)

Ayrıca kesin rakam verilmemekle birlikte, bazı muhacirlerin Habeşistan'a gidip gelirken yollarda bazılarının da habeşistan'da vefat ettikleri belirtilmektedir.(76)

75. Taberi, a.g.e. II, 343; Zehebi, Siyer'ü A'lam'ın-Nübela, II, 435.

76. M. A. Köksal, İslam Tarihi, IV, 214-222.

B. MEDINE DEVRI

Hız. Peygamber kendi çevresinde oluşan çekirdek kadronun, fasid, inadçı ve kendini değiştirmeye niyeti olmayan Mekke'nin sosyal yapısında heder olmaması için münbit bir zemin buluncaya kadar sahabelerine Habeşistan'a hicreti geçici emin bir sığınak olarak tavsiye etmişti.

Sahabiler hicrette Mekke dışındaki dünyaya açılmak için bir yolda bulmuş oldular. Mekke'de islami daveti bogmak isteyenlerin kontrolü dışında merkez arama faaliyeti yeni bir veche kazanmış oldu.

Arap yarımadasının kalbi, Mekke, Taif ve Medine'de atmaktaydı. Bu üçgen, yarımada dışındaki etkilere kapalı kalmakla beraber, yarımadaadaki insanlar üzerinde en müessir güç odaklarını oluşturmakta idi. Mekke, Tövhid'le kendini değiştirmeyi reddedince, Hız. Peygamber, bisetin onuncu yılında Taif'e müracaat etti. Taif'de, Mekke eşrafının mantığı ile Hız. Resul'un tebligini çirkin bir tarzda reddetti. niha-yet kader-i ilahi müslümanlara ikinci yurt olarak Medine'yi seçti. Böylece Medine'ye hicret vuku buldu. Dava göçü hicret Medine'ye başladı. Hız. Nebi'nin hicreti esnasında bazı Habeşlileri Medine girişinde onu karşılayan müslümanlar arasında görüyoruz. Hız. Peygamberimizin Medine'nin içine doğru ilerlediği zaman, Medineyi sevinç dalgaları kapladı. Habeşlilerde, sevinçlerinden kangıllarla kılıç-kalkan oyunları sergiliyorlardı.(77)

77. Mahmud Es'ad, İslam Tarihi, 544; Hüseyin Algül, İslam Tarihi, I, 306; M. A. Köksal, İslam Tarihi, VIII, 25.

Medine'de çeşitli konumlarda Habeşliler vardı. Bu Habeşlilere Hz. Resul yakın ilgi göstermiş, Habeşlilerde Hz. Resul'un bir çok hizmetlerini görmekte birlikte, onun yakın çevresi içinde yer almışlardır. Hatta Hz. Peygamber; "Bilal, İslam'da Habeş'lilerin öncüsüdür siz Muhammed'in ev halkından-sınız. * Müezzinlik, davet Habeşlilerindir. * Cennet Ali'yi, Ammar'ı, Bilal'i özler" hadisleriyle(78) dikkatleri bu insanlar üzerine çekmiştir. Hatta Zeyd b. Harise ve Bilal-i Habeşi gibi zatların hayatına dikkat edildiğinde bunların günümüz deyimleriyle; Hz. Peygamberin halkla ilişkiler bürosunda görevli konumunda olduklarını görüyoruz.

Mescid-i Nebevi'yi, devamlı surette, zenci fakir bir kadın temizlerdi. Kadıncagız günün birinde vefat etti. Hz. Nebi, kadını görmez olunca, sahabilerine sordu. "Vefat etti" dediler. "Bana onun öldüğünü haber vermeliydiniz. Haydi onun kabrini bana gösterin?" buyurdu. Kabrin başına varıp namaz kıldı.(79)

Mescid-i Nebevi'de ezan okunmaya başladığı dakikadan itibaren müezzinlik Peygamberimiz tarafından Bilal-i Habeşi'ye verilmiştir.(80)

1. BEDİR YENİLGİSİNDEN SONRA, MUŞRIKLERİN, MUHACIRLARIN İADESİ İÇİN ELÇİ GÖNDERMELERİ

Medine döneminde Habeşistan'la direkt münasebetler Bedir savaşından sonra başlar. Necaşi Kureys müşriklerinin Bedir'de öldürüldüklerini, Allah'ın Peygamberini muzzafer kıldığını haber alınca çok memnun oldu. İki beyaz elbise gi-

78. Suyuti, a.g.e. vr. 83/b, 85/b, 117/a.

79. M. A. Köksal, İslam Tarihi, VIII, 131.

80. Sahih-i Buhari, II, 660.

yindi, yere oturdu. Sonra Ca'fer ve arkadaşlarını çağırttı. Onlara Bedir'in nerde olduğunu sordu. Muhacirler Bedir'i kendisine anlatınca "orayı ben de bilirim, orada davar otlatmıştım. Orası sahile yakındır. Bilgimi sizden alacağım izahatla pekiştirmek istedim. Allah, Peygamberine Bedir'de yardım etmiştir. Bundan dolayı Allah'a hamd ederim!" dedi. Necaşi'nin devlet erkanı: "Allah melik'e iyilikler ihsan etsin! Hiç yapmadığın bir şeyi yaptın. İki elbise giydin ve yere oturdun?" dediler. Necaşi, "tevazunun nimeti arttıracığını" söyledi.(81)

Mekke'liler H.Z/M. 624 yılında Bedir'de ugradıkları ezici yenilgi üzerine Habeşistan'a ikinci defa elçi göndererek, Necaşi'yi müslüman mültecilere zulmetmeye teşvik etmişlerdir. Rivayete göre, Hz. Peygamber, Mekke'lilerin hile ve tuzaklarını öğrenmiş, onların entrikalarını boşa çıkarmak için henüz islamiyeti kabul etmemiş olan Amr b. Umeyye Damri'yi elçi olarak göndermiştir.(82) Daha önce Necaşi memleketinden uzaklaştırılmak gayesi ile bir arap tüccara satılmış, Demre kabilesinden birine Bedir vadisinde çoban olarak hizmet etmiştir.(83) Suyuti, Mekke'li elçilerin, Amr b. As ile Umare b. Velid b. Mugire ikilisinden oluşan bir heyet olduğunu söylüyor.(84)

81. Süheylî, er-Ravd'ül-Unf, Kahire 1969, III, 260. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, IX, 207.

82. Bkz. Ek-1 20/a numaralı vesika.

83. Taberi, Tarih'ül-Umem, II, 253.

84. Suyuti, Ref'şen el-Hubşan, vr. 92/a-b.

2. HZ. PEYGAMBER'İN, NECAŞININ CENAZE NAMAZINI GIYABEN KILDIRMASI

Hz. Muhammed (S.A.S.), Uhud savaşından (H.3) az bir süre sonra Necâşi'nin vefat haberini verdi. Hz. Peygamber, Ummü Seleme ile evlenirken, ona "ben Necâşi'ye hediyeler gönderdim. Fakat onun öldüğüne ve hediyelerin bana geri geleceğine dair bende bir his var. Bu takdir de sana o hediyelerden bazılarını vereceğim" dedi.(85) Hz. Resul, Necâşi'nin giyaben cenaze namazını ashâbı ile birlikte kılmıştır. Buna dair Buhari ve Suyuti, sıhhatini belirttikleri bir çok rivayetler nakletmişlerdir. Öyle ki Hz. Peygamber'in Necâşi üzerine cenaze namazı kıldığı bu hadiselerle kesinlik kazanmaktadır.(86) Hz. Aîşe de: "Necâşi öldüğünde, kabri üzerinde sürekli bir nur görüldüğünü konuşurduk" der.(87)

3. HZ MUHAMMED'İN (S.A.S.) MUHATAP OLDUĞU HABEŞ HUKUMDARLARI

Muhtelif rivayetlerden Hz. peygamber'in Necâşi ile hediyeleştiği de anlaşılmaktadır.(88)

Burada şu önemli hususu belirtmek gerekir: Acaba Hz. Nebi hayatı boyunca bir mi? yoksa bir kaç Necâşi ile mi muhatap olmuştur. Rivayetler Hz. Peygamber'in birden fazla Necâşi ile muhatap olduğu hükmüne varmamıza yardımcı olmaktadır. Bu konuda ayrıntılı inceleme yapan İbn Kayyim el-

85. Ahmed b. Hanbel, Müsned, Beyrut-ts. IV, 75. Suyuti, REf'Şen el-Hubşan, vr. 111/b.

86. Buhari, VIII, 3627-3628, Kitabü Menakibi'l-Ensar, 37797-100; Suyuti, a.g.e. vr. 112/a-b.

87. İbn İshak, a.g.e. 201.

88. Suyuti, a.g.e. vr. 111/b.

Cevzi bize şu bilgiyi vermektedir: "Hudeybiye'den sonra (H.6/M.628) Hz. Peygamber devlet başkanlarını İslam'a davet için elçiler gönderdi. Vakıdi ve onunla bir grubun verdiği habere göre, Necaşi mektubu aldı, saygısını belirtti ve müslümanlığı kabul etti. Vakıdi ile aynı görüşte olanlara göre onun Habeşistan'da ölümü üzerine Peygamberimiz Medine'de namazını kılmıştır. Hz. Resul'un namazını kıldığı "Ashame el-Necaşi" künyeli kişi, mektup yazdığı aynı şahıs değildir. Namazı kılınanın adı bilinmiyor. İşte müslüman olarak ölen budur."(89)

Sahih-i Müslimde, Enes b. Malik'ten naklen gelen bir rivayet bu görüşü teyid ediyor. Enes b. Malik: "Peygamber bütün zalimlere yazıp onları, Allah'a davet etti." Onlardan Kisra, Kayser ve Necaşi'yi de zikredip: "Necaşi, müslüman olan Necaşi değildir." dedi.(90)

M. Hamidullah ve Ekrem Ziya da Hz. Resul'un birden fazla Necaşi ile muhatap olduğu ihtimali üzerinde durmaktadırlar.(91) Rivayetler, Hz. Muhammed (S.A.S.) zamanında Üç Habeş kralının bahis komşu olduğu ihtimalini güçlendirir. Birincinin Hicri 3. yılda, ikincinin 9. yılda öldüğü, Üçün-

89. İbn Kayyim el-Cevzi, Zad'Ul-Mead, 1, 95. Hudeybiye musalasından sonra Amr b. Umeyye ed-DAmri ile Necaşi'ye gönderilen mektup hakkında bilgi için Bkz. Ek-1, ilk ve 21 numaralı vesikalar.

90. Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccac, Sahih-i Müslim, Beyrut 1955, III, 1397.

91. M. Hamidullah, a.g.e., I, 199; Ekram Ziya Umeri, Medine Toplumunu, çev. Nureddin Yıldız, İstanbul-ts. 222.

cünün ise ileride görüleceği gibi İslamiyete karşı kötü tavır takındığı düşünülebilir.

Said b. Cuheyr, İbn Abbas'dan naklen; Necâşi'nin adamlarından kırk kişinin uhud savaşına katıldıklarını, yaralananların bulunduğunu, fakat ölenlerin olmadığını söyler. Habeş'lilerin, müminlerin içine düştükleri durumu görünce: "Ey Allah'ın Reslülü! Biz servet sahibi insanlarız. Bize izin ver, mallarımızı getirelim ve müminlere verip yardımcı olalım" dediler. Bunun üzerine Kasas suresinin: "Ondan (Kur'an'dan) önce kebdilerine kitap verdiklerimiz, ona da iman ederler. Onlar (Kur'an) okunduğu zaman "o'na iman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce de müslüman idik" derler. İşte onlara, sabretmelerinden ötürü, mükafatları, iki defa verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah rızası için harcarlar." ayetleri nazil oldu.(92)

Uhud harbinde müslümanlara yardım ettikleri ifade edilen Habeşlilere karşılık, müslüman aleyhine çalışan Habeşli kimselerin mevcudiyeti de sabittir. Mesela herkesin bildiği Hz. Hamza'ya şehid eden Cübeyr b. Mut'imin kölesi vahşi Habeş asıllıdır. Hürriyetini elde emeliyle bunu yaptığı anlaşılmaktadır. Keza bu muharebede müşriklerin bayrağını taşıyan Suvab, Habeş asıllı biri olup Abdudhar oğullarının

92.Kasas:28/52-54; Ayetlerin sebab-i nüzulü için Bkz.M. Hasan Humsi, Müfredat'ül-Kur'an Tefsir ve Beyan ve Bizeylihi Esbab'ün-Müzul Lis's-Suyuti, Dımeşk 1978, S. 401,507-508.

kölesi idi.(93)

Bu durum daha sonra müslüman şairlerce Mekke'lileri istihza için malzeme yapılacaktır.(94)

Hicretin dördüncü yılında, Nadir oğulları Yahudilerin yurtlarından sürülüp çıkarıldıkları sırada, içki, Kur'an-ı Kerim'le haram kılınp yasaklandı. İçki yasasına Habeş'lilerin darıdan imal ettikleri, Bübeyre ve Sükerke isimli içkiler de dahil edilmiştir.(95)

4. AMR B. AS'IN, MUHACIRLERE KARŞI ŞAHSİ TEŞEBBUSU VE HZ. PEYGAMBER'İN ELÇİSİ AMR. B. UMEYYE ed-DAMRİ İLE KARŞILAŞMASI

Kureyş diplomatlarından Amr b. As, Hendek savaşından sonra (H.5/M.6279 bazı arkadaşları ile birlikte, Habeşistan'da ikameti tasarlamışlar, tabaklanmış bir hayli meşin toplayıp Habeş ülkesine gitmişlerdir. Bu olay, Hz. Resul'un Amr b. Umeyye ed-Damri'yi elçi olarak gönderdiği ana tesa-düf etmişti. Hadiseyi Amr b. As şöyle anlatıyor.:

93. Sahih-i Buhari, VIII, 3812, Kitab'ül-Magazi, 24/110; İbn Sa'd, Tabakat, I, 42; İbn'ül-Esir, El-Kamil f ist-Tarih, II, 148. İleride müslüman olan vahşi, Hz. Ebu Bekir devrinde irtidat hadiseleri esnasında Musellime'yi öldürerek vaktiyle Hz. Hamza'yı şehid etmekten duyduğu üzüntüyü hafifletmeye çalışacaktır.

94. Ahmed Cevdet, Kısas-ı Enbiya, (Haz. Mahir iz), İstanbul 1972, I/II Kısım, 180; Mahmud Es'ad, İslam Tarihi, 632.

95. M. A. Köksal, İslam Tarihi, X, 116.

"Ben İslam'dan inadla kaçan bir kimse idim. Bedir savaşında (H.2/M.624) müşriklerle beraber bulundum ve kurtuldum. Uhud savaşına (H.3/M.625) katıldım ve kurtuldum.

Kendi kendime, vallahi Muhammed (S.A.S.), Kureyş'lileri yenecektir dedim. Halkla düşüp kalkmayı azalttım. Taife Üç mil uzaklıkta Vaht mevkiindeki mallarımın başına döndüm. Onlarla uğraşmaya başladım.

Bu sebeple ne Hubeydiye'de ne de antlaşmasında bulundum. Peygamber anlaşma yapıp Medine'ye, Kureyş'liler de Mekke'ye döndüler. Kendi kendine, gelecek yıl, Muhammed (S.A.S.) ashabı ile birlikte gelip Mekke'ye girecektir. Artık ne Mekke ne de Taif benim için oturulacak bir yer değildir. Buralardan çıkıp gitmekten iyisi yoktur, dedim. İslam'a büsbütün düşman kesildim. Bütün Kureyş'liler müslüman olacak olsalar bile kendimi hiç bir zaman müslüman olman sanıyordum. O zaman insanlardan, Peygamber kadar kendisine kin beslediğim kimse bulunmadığı gibi, bir fırsatını bulup onu öldürmekten daha makbulu yoktu.

Hendek savaşın'dan (H.5/M.627) kabilelerle birlikte döndüğümüz sıralarda idi ki, Kureyş'lilerden bazı adamları topladım. Bunlar benim görüşlerimi benimser, sözlerimi dinlerlerdi. Onlara;

"Aranızda benim yerim nasıldır ?" diye sordum. Onlar;

"Sen bizim görüş sahibi, koruyucu kendisi uğurlu ve işi bereketli bir adamımızsın" dediler. Onlara;

"Bilesiniz ki, vallahi ben Muhammed'in (S.A.S.) işinin muhakkak her işten üstün gelen bir işe dönüşeceğini görüyor ve bu konuda bir şey de düşünmüş bulunuyorum" dedim.

"Nedir o düşündüğün şey" diye sordular.

"Necaşi'nin yanına gidelim. Necaşi'nin yanındayken Muhammed, Kureyş'lilere galip gelirse Muhammed'in eli altında bulunmaktansa Necaşi'nin eli altında bulunmak bizim için daha iyidir. Şayet Kureyş'liler, Muhammed'e galip olursa hemen yanlarına döneriz. Onlardan da bize ancak hayır ve iyilik gelir" dedim.

"İşte yerinde olan görüş" dediler.

"Onlara; Öyleyse, Necaşi'ye hediye edilecek şeyi yanınıza toplayınız" dedim. Necaşi'ye götürülecek hediyein iyisi yurdumuzda yapılan meşindir. Pek çok meşin toplayıp yükledikten sonra yola çıktık. nihayet Necaşi'nin yanına vardık. Biz Necaşi'nin yanına vardığımızda sıra da, Amr b. Umeyye ed-Damri'de oraya çıkageldi. Peygamber, onu Ca'fer ve arkadaşlarının işi ve Ummü Habibi binti Ebu Süfyan'ı kendisine nikahlaması için yazdığı bir mektupla Necaşi'ye göndermişti."(96)

Amr b. Umeyye, Necaşi'nin yanına geldi, sonra dışarı çıktı. Amr, arkadaşlarına "Bu Amr b. Umeyye'dir. Necaşi'nin yanına girecek olursam, onu kendisinden isterim. Bana teslim ederse öldürürüz. Kureyş'lileri sevindirmiş oluruz" dedi. Amr b. As bundan sonra Necaşi'nin huzuruna girdiğini ve Necaşi'nin önünde yere kapandığını söyler. Necaşi'ye hediyeler takdim ettikten sonra, "Ey hükümdar! Ben senin yanından bir adamın çıktığını gördüm. O bize düşman bir adamın elçisidir. Onu bana teslim et de öldüreyim. O

eşrafımızdan bazı kişileri öldürmüştür" der.

Necaşi, Amr b. As'ın bu istegini şiddetle reddeterek; "Ey Amr! demek sen Musa ve İsa Peygambere gelmiş olan Namus-u Ekber (Cebrail)'in kendisine gelip durduğu bir zatın elçisini öldürmek için sana vermeme istiyorsun ha! Onu öldürmüş olsa idin sizden sağ bir kimse bırakmazdım! Resulullah'ın elçisi öldürülür mü hiç? cevabını verir.

Amr b. As, bu olay üzerine İslam'a yöneldiğini söyler. "Arap'larda, Arap olmayanlarda, bu gerçeği tanımakta, sen ise hala muhalefet edip durmakta, karşı koymaktasın" diye kendini kınar İslam'ı bu olaydan sonra, Habeşistan'da kabul eder. Amr b. Umeyye ile görüşür, müslümanlığını arkadaşlarından gizler. Sonrasını şöyle anlatır; "bir iş için ayrılıyormuşum gibi, arkadaşlarımdan ayrıldım. Doğruca gemilerin bulunduğu yere iskeleye vardım. Orada kereste yüklemiş gemi buldum, ona bindim. Şuaybe'ye varınca keresteleri orada boşalttılar. Ben de Şuaybe'den ayrıldım. yanımda bir miktar harçlığım vardı. Bir deve satın alıp Medine'ye gitmek üzere yola çıktım....."(97)

Amr b. As'ın İslamiyete girişi ile ilgili farklı rivayetler'de vardır. Bütün bu rivayetlerde bulunan ortak özellik, Necaşi'nin Amr b. As'ın müslüman oluşunda olumlu yönde katkısı olduğudur.(98)

5. MEDİNEYE GELEN HABEŞ HEYETİ

Bu rivayetlerde bir grup Habeş'linin, Medine'ye geldik-

97. İbn Hişam,, es-Sire, III, 289, Suyuti, Ref'Şe'n el-Huşan, 96/b.

98. Suyuti, a.g.e. vr. 96/6, 97/a-b.

leri nakledilir. Habeşistan'dan gelen bu heyete bizzat Hz. Resul hizmet etmiş ve ikramda bulunmuştur. Sahbiler: "Ya Rasulallah, mücade buyurulursa biz hizmet edelim" demişlerse de, Hz. Peygamber: "Onlar bizim arkadaşlarımıza iyi davrandılar. Ben de onlara ikramda bulunmayı severim" buyurmuştur. (99)

6.HABEŞİSTAN'IN, MEDİNE İLE HASMANE MUNASEBETİ

Hız. Resul'un İslam'a davet çağrısına muhatap olan ve Hız Resul'un isteklerini olumlu karşılayan, yukarıda bahsi geçmiş Necâşi, Bizans Devletine haraç ödemeyi reddettiğinde kaynaklarda zikredilir. Bizans hükümdarı, bu durumu Necâşi'nin din değiştirdiğine yorumlamış ve onun haline özentisini ifade etmişti.(100)

Bu Necâşi'nin hicretin 9. yılında vefat ettiği sanılmaktadır.(101) Bundan sonra iktidara gelen Necâşi'nin İslam'a karşı olumsuz tavır takındığını görüyoruz. Mesela ; Ahmed b. Hanbel, Hız. Peygamber'in: "Necâşi'ye mektup gönderdim, o mektubu yırttı. Allah'da onu ve mülkünü parçalasın" buyurduğunu rivayet eder. Biz bu kayıttan aynı zamanda Hız. Peygamber'in yeni Necâşi'yi de İslam'a davet ettiğini ve

99. Suyuti, a.g.e. vr. 99/b-100/a, M. Hamidullah, İslam'da Devlet İdaresi, Çev. Kemal Kuşcu, Ankara 1979, S.289-290.

100. M. A. Köksal, İslam Tarihi, XV, 529.

101. Sahih-i Buhari, VIII, 3628; Kitabü Menakibi'l-Ensar, 37/100; M. Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 199.

bunun için mektup yazdığını anlıyoruz.(102)

Hicretin 9. yılında (M. 631) rebi'ul-ahir ayında Şuaybe iskelesi halkı, Habeş'lilerden bir cemaatin gemiler içinde geldiklerini, Mekke yakınlarına kadar sokulduklarını habe verdiler.

Hz. Nebi hemen, Alkama b. Mücezziz'ül-Müdlîc'i, üçyüz kişilik bir kuvvetle yola çıkardı. Mücahidler denizdeki adaya kadar ilerlediler. Düşmanla karşılaşmaksızın geri dönüldü.(103)

Bu bahsi Resul-i Ekrem'in, bizi şaşırtması icap eden bir hadisi ile kapatalım: "Habeşliler size dokunmadıkça, onlara dokunmayınız." (104) Habeşliler kendilerine dokunulmadıkça Müslümanlar asla Necâşi'nin memleketini istila etmeyecektir. Habeşistanla iyi başlayan ve gelişen samimi ilişkiler senelerce sürdü. Hz. Peygamber'in sağlığında Habeşistan'a karşı hiç bir sefer düzenlenmediğine dair kayıtlara rastlamaktayız.

102. Ahmed b. Hanbel, Müsned, Beyrut ts.III, 442.

103. M.A. Köksal, İslam Tarihi, XVI, 99.

104. Ebu Davud, 4302, 4309; Nesai, VI,44; el-Halebi, III, 279.

S O N U Ç

Hz. Peygamber'in hayatının ameli ve insani görüntüsünün incelenmesinin önemi açıktır. O başarıya sadece mucizelerle de ulaşmadı. Böyle olsaydı onun hayatı "Üsve-i hasene"(105) olamazdı. Yani topluma mensup fertlerin takip edecekleri Kur'an'a uygun fiili örnek olamazdı. Bu sebeple Hz. Peygamber'in insani görünümü izah edilmelidir. Ta ki onun hatı hareketinin değeri ve taklid edilmeye en layık modeller olduğu bilinsin.

Araştırmamız Hz. Peygamber'in hayatı'nın iki önemli yönüyle ilgilidir; biri diplomasi diğeri de hicrettir.

Saldırgan olmayan, bilakis iyi komşulukta bulunan gayri müslim bir ülkeyle Hz. Peygamber'in münasebetleri nasıl olmuştur ? Kanaatimizce bu incelememizin bir sonucu da bu soruya cevap olabilir.

Hicret ise Kur'an-ı Kerim'de, Peygamberlerin tevhid mücadelesinde sosyal bir kanun "sünnetullah" olarak anlatılır. Medeniyetlerin doğuşunda hicretlerin etkisi bilinmektedir.

Hz. Peygamber'in diplomatik teşebbüsleri sonucunda Kureyş'in Habeşistan'da itibarı zedelendi. Bu durum Kureyş'i korkuttu ve düşündürdü. Medine'ye hicrette Hz. Resul'un takibe uğraması, yakalanmak istenmesi Habeşistan'da Kureyş'in yaşadığı tecrübenin sonucudur.

Dini açıdan ele alınacak olursa, Hz. Peygamber'in ve

muhacirlerin, Habeşistan'da hüsn-ü kabul görmeleri, yabancı bir dinin üst düzey yetkilisi tarafında tasdik edilmeleri; Kureyş'lileri ruhen İslam'ın kabulüne hazırlamıştır denilebilir. En azından meselenin ciddiyetini daha iyi anlamışlardır. Amr b. As'ın bu olaylar sonucu İslam'ı kabul etmesi de bu kanaatimizi teyid eder mahiyettedir.

Habeşistan'ın hicret için seçilmesinin sebebine gelince; önce şunu belirtmek gerekir ki bu hicreti firar şeklinde (106) değerlendirmek yanlıştır. Mekke'deki müşrikler Hz. Peygamber'in beş yıl süren yoğun teblig çalışmasına rağmen kendilerini değiştirmeyi şiddetle reddettiler. Hatta Mekke'nin "mele" sınıfı tevhid'in anlamını, derinlik ve boyutlarını idrak ettikçe daha hırçınlaşmışlardı. Tüm organize güçleriyle yeni oluşumu yok etmeye, söndürmeye çalışıyorlardı.

Bu durumda Hz. Peygamber kendini değiştirmek istemeyenleri ya kendi halinde bırakacak ya Mekke dahilinde kuvvet kullanarak değişiklik meydana getirecek ya da geçici olarak Mekke'yi terk edecekti.

Yukarıda bahsedilen birinci husus Peygamber (S.A.S.) için zaten söz konusu edilemez. İkinci yol ise pratikte uygulanma şansı bulamadığı için fazla söz söylemeye ihtiyaç yoktur. Dolayısıyla gündeme gelecek şey yukarıdaki sıralamanın üçüncü şıkkı idi. İşte bu durumda Hz. Peygamber'in o gün için emniyetli bir belde olan Habeşistan'a bir kısım müslümanları geçici bir sığınak olarak gönderdiğini görüyoruz.

Habeşistan'a hicret sırasında Hz. Peygamber'in müslümanlara: "Allah size bir çıkar yol gösterinceye kadar... sizi tekrar toplayıncaya kadar..." şeklindeki tavsiye ve emirleri bu görüşü teyit etmektedir.

Keza Habeş hicretini Medine'ye hicrette olduğu gibi bütün sahabilere teşmil etmemesi... Hz. Peygamber'in bu hicrete bizatihi katılmaması, Mekke merkezli tebligatını sürdürmesi... Arap kabilelerine, Taife giderek kendisine ve dinine destek arayışlarına devam etmesi de Habeşistan'ın geçici, emin bir sığınak seçildiğini göstermektedir.

Habeş hicretinin siyasi destek arama saikiyle yapıldığını söylemek güçtür. (107) Çünkü muhacirleri dostane karşılayan Habeşli'lerin, Hz. Peygamber'e Mekke'lilerin aleyhine olacak tarzda etkin yardımlarını görememekteyiz. Üstelik Mekke'liler, Habeş'lileri; Hz. Peygamber'in tam mütefigi görmediklerinden dolayı bir kaç defa mültecilerin iadesi için üst düzeyde girişimlerde bulunmuşlardı. Habeş Necâşi'si ise bu istekleri reddetmekle ve sadece mazlumlara himaye etmekle yetinmiştir.

O günkü şartlar Habeshistan'ın geçici sığınak olmak için en uygun yer olduğunu görmekteyiz. Zaten Arap yarımadasının kenar bölgeleri olaylar karşısında bağlı oldukları devletlere göre hareket ediyorlardı. Bizans ve İran ise, yüzyıllara dayanan devlet, kültür, medeniyet ve dinlere sahiptiler. Her oluşumun kendi menfaatlerine göre şekillenmesini ve kendi çıkarlarına hizmet etmesini isterlerdi.

107. W. M. Watt, Hz. Muhammed Mekke'de, s. 122.

Mekke dışındaki kabileler ise, ancak Hz. Peygamber'le tam ve sürekli mütabakat neticesinde müslümanlara kapılarını açabilirlerdi. Halbuki geçici olarak Hz. Resul'e ve ashabına sahip çıkmak Mekke ile çatışmayı kabullenmek demektir. Bu ise o günkü yarım adada Mekke'nin konumu ve gücünden dolayı herhangi bir kabilenin kabullenebileceği bir vaziyet değildir.

Ayrıca Habeşistan'ın müslümanlarca tanınıyor olması Habeşistan'da o gün için adaletli bir hükümdarın mevcudiyetinin bilinmesi gibi sebepler, o bölgenin hicret diyarı olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

E K - 1

SIYASİ VESİKALAR

(Hz. Peygamber'in Necâşî'ye mektupları ve cevapları(108))

108. M. Hamidullah "el-vesaiku's-Siyasiyye" adlı eserinden alınmıştır. Bkz. S. 43,99-106

*

Hız. Resul'un, Habeşistan'a hicret edenlere dair Necaşi'ye gönderdiği mektup.

Medine'ye hicretten sekiz yıl önce (bi'setin 5. yılında) bazı müslümanlar Mekke'den Habeşistan'a hicret ettiler. Bu hususta 21 nolu vesikada şu ibareyi görüyoruz: "... Amcamın çocuğu Ca'fer'i beraberinde az sayıda müslüman ile size gönderiyorum. Sana gelir gelmez misafirperverlikle karşıla..."

Bu ibare hicri 6. veya 7. senede, Hubeydi'ye musalaha-sından sonra, devlet başkanlarını İslam'a davet için gönderilen mektuplardan birisi olan ve Amr b. Umeyye ed-Damri ile Habeş Necaşi'sine gönderilen mektubun bir parçası olamaz. Çünkü davet mektupları yazılırken Ca'fer-i Tayyar'ın Habeşistan'a hicreti üzerinden 15 yıl geçmiştir. Ca'fer'de bu esnada, Medine İslam devletine dönmek için hazırlanıyordu.

Ayrıca Halebi, Kastalani ve Kalkeşendi yukarıda zikredilen ibareye Amr b. Umeyye'nin Necaşi'ye ulaştırmakla görevlendirdiği İslam'a davet mektubunda yer vermemektedirler. (21 nolu mektup) Aynı zamanda bu ibare, davet mektubunun yeni bulunan orjinal müşhasında da geçmiyor. Tercihe değer görüş; bu ibare ile İslam'a davet mektubunun beraber zikredilmesi Taberi'nin veya kendisinden rivayet ettiği şahsın şehvidir.

Tahmin ediyoruz ki Hız. Resul amcazadesi Ca'fer b. Ebi Talib'e, Necaşi'ye verilmek üzere bir mektup vermiştir. Mektup ta da Adil Necaşi'den, memleketine sığınan garip mültecileri gözetmesini istemiştir. (109)

** 109 nolu dip not devamı

ber "inden bu mektuplar ilgili bazı bilgileri de kaydedeceğiz. "Kaynaklarımız, bu arda Taberi, bu mektubun 6. hicri yılla ait olduğunu bildiriyorlar. Yani bu mültecilerin Habeşistan'a varışından 15 sene kadar sonra yazıldığını ileri sürüyorlar. Hakikatte bu tarihte mülteciler, kuvvetli bir müslüman devletin yerleşmiş olduğu Medine'ye muvasalatından sonra misafirperverlik istemek kabul edilemez. Ben 1935'te bunun Hz. Resul'un Necaşi'ye gönderdiği iki mektubun birleştirilmesinden meydana geldiğine inanıyordum. Kanaatimce bunlardan birisi mültecilerin Habeşistan'a ilticası, diğeri ise Hicretin 6. yılında Hz. Resul'un İslam'a davet için bir çok yabancı hükümdarlara mektub gönderdiği zaman yazılmıştı. O zamandan beri Necaşi'ye yazılan mektubun aslının bulunması ile kanaatim kuvvetlendi. Misafirperverlik istenilen paragraf orjinalde yoktur. Tavsiye mektubunun başı şüphesiz ikinci mektuptakine benzer ibareler taşıyordu. Kaynaklarımız iki metni karıştırması işte buradan ileri geliyor. Şurasına dikkat çekelim ki Kastelani ve Kalkaşandi'de "Amcamın oğlunu size gönderiyorum" cümlesi vardır. Fakat "Sana gelir gelmez verlik istenirken, ev sahibinin hisleri "yersiz gurur" sözü ile incitilebilirdi. Buna mukabil, bu şekilde bir cümle, ancak din değiştirmek için yapılan bir davetin reddinden sonra meydana çıkan bir fırsatta gönderilen bir tebligde bulunabilir. Bkz. İslam Peygamberi, I, 192.

Hız. Peygamber'in, Habeşistan'a hicret edenlere dair gönderdiği mektup.

Rivayete göre Kureyş, Bedir mağlubiyetinden sonra (2. Hicri yıl) Amr b. As ve Abdullah İbn Ebi Rabia'yı Habeşistan'a tekrar elçi göndererek, Necaşi'yi müslüman mültecilere zulmetmeye teşvik etmişlerdi. Hız. Peygamber, Kureyş'lilerin elçi gönderdiğini öğrenince, O'da Amr b. Umeyye ed-Damri'yi bir mektupla Necaşi'ye elçi gönderdi.

Bu rivayet Said b. Müseyyeb ve Urve b. Zübeyre ait olup mektubun metni elimizde mevcut değildir.

21

HZ. NEBİ'NİN NECAŞI'YE MEKTUBU

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Resulü Muhammed'den Habeş'lilerin kralı Necaşi Ashame'ye: Selamette ol! Kendisinden başka ilah olmayan Melik, Kuddus, Selam, Mü'min; Müheymin olan Allah'a hamd ü senalarımı, sana bildiririm. Ve tasdik ederim ki, Meryem oğlu İsa, Allah'ın ruh'u ve bakire, faziletli, kendisine dokunulmamış Meryem'e bıraktığı kelimesidir. Böylece Meryem, İsa'ya hamile kaldı. Allah, Adem'i kendi eli ile yarattığı gibi onu da ruhu ve üflemesiyle yarattı.

Seni bir ve şeriksiz Allah'a, itaatine devam etmeye, bana tabi olmaya ve bana bildirilene iman etmeye çağırıyorum, zira ben Allah'ın Resulüyüm.

Amcazadem Ca'fer'i beraberinde az sayıda müslüman ile

size gönderiyorum. Sana gelir gelmez onları misafirperverlikle karşıla, yersiz her türlü gururu bir tarafa bırak.

Seni ve askerlerini Allah'a çağırıyorum. Size teblig ve nasihat ettim. Şu halde nasihatımı kabul edin.

Selam hidayete ittiba edenlere olsun.

* * * *

JRAS'da (Londra, Ocak 1940, S.54-60) Another Prohetic Letter (Peygamber'in başka bir mektubu) başlığı ile neşredilen bir makalesinde, D.M. Dunlop; Hz. Peygamber'in Necaşi'ye hitaben yazdığı bir mektubun kopyesini neşretti.

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Allah'ın Rasulü Muhammed'den Habeş kralı Necaşi'ye:
Selam hidayete ittiba edenlere olsun!

Bundan sonra: Kendisinden başka ilah olmayan Melik, Kuddus, Selam, Mümin, Müheymin olan Allah'a hamd ü senalarımı sana bildiririm. Ve şahadet ederim ki, Meryem oğlu İsa, Allah'ın ruhu; bakire, faziletli, kendisine dokunulmamış Meryem'e bıraktığı kelimesidir. Meryem; Allah'ın ruh'u ve üfleme neticesinde İsa'ya hamile kaldı: Cenab-ı Hakk-ın, Hz. Adem'i eliyle yarattığı gibi.

Seni bir ve şeriksiz Allah'a, o'nun itaatına devam etmene, bana tabi olmaya ve bana bildirilene iman etmeye çağırıyorum. Zira ben Allah'ın Resulüyüm. Ve yine seni ve askerlerini Aziz ve celil olan Allah'a çağırıyorum. Teblig ve nasihat bulundum, nasihatımı kabul edin.

"Selam hidayete ittiba edenlere olsun."

Yine Necaşi'ye gönderilen bir mektup

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla bu Peygamber Muhammed'den Habeş kralı Necaşi Asham'a bir mektubudur.

Selam hidayete ittiba edenlere, Allah ve Rasulune inananlara, Allah'ın bir veşer iki olmayıp Ondan başka ilah olmadığına, zevc ve evlad edinmediğine, Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna şahidlik edenlere olsun.

Seni Allah'ın çağrısıyla davet ederim. Zira ben Allah'ın elçisiyim. müslüman ol kurtul. "Ey Ehl-i Kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek bir söze geliniz! Allah'tan başkasına tapmayalım; ona hiç kimseyi şerik kabul etmeyelim ve Allah'ı bırakıpta kimimiz kimimizi rabler edinmesin. Eger onlar yine yüz çevirirlerse işte o zaman şahid olun ki biz müslümanız"(110)

Eger davetimi kabul etmezsen, kavminden Hristiyanların günahının sorumlusu sensin."

Necaşi'nin, Hz. Peygamber'e cevabı.

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Muhammed Rasulillah'a, Necaşi Ashame ibn Ebcer'den: Ey Allah'ın Rasulü! Kendisinden başka ilah olmayan ve beni İslam'a hidayet eden Allah'ın selam, rahmet ve bereketi Uzerine olsun.

Bundan sonra: Ey Allah Rasulü, mektubunu aldım. Göklerin ve yerin Rabbisi olan Allah adına and içerek, senin İsa hakkında söylediğin sözlerin tamamıyla yerinde ve hakikate uygun olduğunu teyit ederim. Bize gönderdiğin mektupta yazdığını ve istediğini anladık, amcanın oğlunu ve arkadaşlarını konuk ettik. Senin Allah tarafından gönderilen hak Peygamber olduğuna tanıklık ederim. Sana ve amcazadene alemlerin Rabbisine itaat edip müslüman oldum. huzuruna oğlum Arha bin Asham bin Ebcer'i gönderdim. Ben kendimden başka bir şeye malik değilim, arzu edersen kendim bizzat huzuruna gelirim. Senin söylediklerinin hak ve doğru olduğuna tanıklık ederim. Selam sana ey Allah'ın Rasulü!"

23/a

Yine Hz. Peygamber'den Necaşi'ye Hz. Peygamber Necaşi'ye bir İslam'a davet mektubu (mümkündür ki bu mektup 22 nolu mektup olsun), ayrıca Umm-ü Habibe'nin kendisine nikahlanmasını ve Habeşistan'da kalan ashabını Medine'ye göndermesini isteyen başka bir mektup yazdı. Fakat iki mektubunda metinleri rivayet edilmemektedir.

24

Necaşi'nin Hz. Peygamber'e mektubu:

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Muhammed'e, Necaşi Ashame'den, Allah'ın selam, rahmet ve bereketi üzerine olsun ey Allah'ın Rasulü! bundan sonra:

Senin kavmin ve dininden olan bir kadını sana nikahladım. O hanımefendi Umm-ü Habibe binti Ebi Süfyan'dır. Size, bir gömlek, şalvarlar, bir aba, sade bir çift ayakkabı ihtiva eden bir hediye gönderdim.

Allah'ın selam, rahmet ve bereketi üzerine olsun.

25

Necaşi'den, Hz. Peygamber'e diğer bir mektup.

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

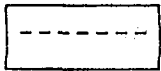
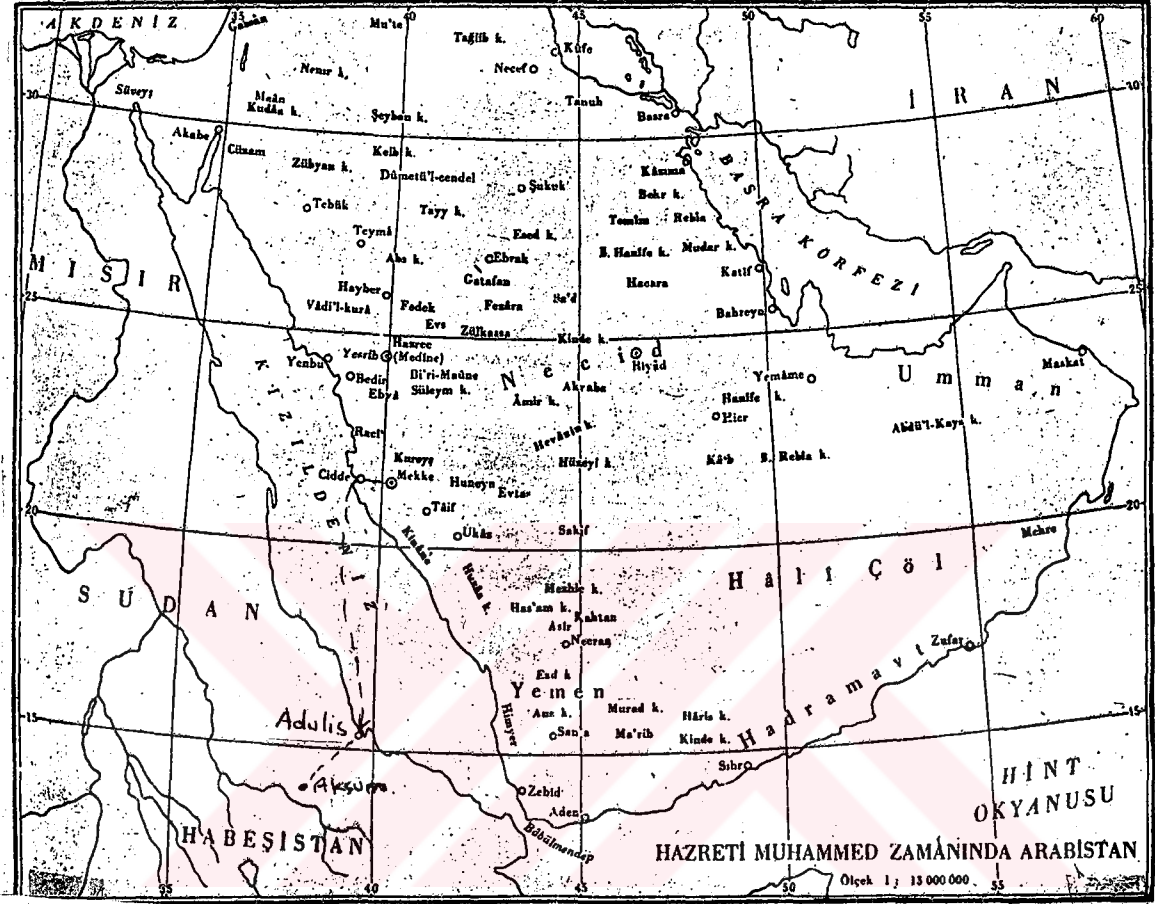
Muhammed'e Necaşi Ashame'den: Allah'ın selam, rahmet ve bereketi üzerine olsun ey Allah'ın Rasulü. Kendisinden başka ilah olmayan Allah beni İslamiyete hidayet etti. bundan sonra: Ey Allah'ın Rasulü! Mekke'den ülkeme hicret eden ashabını sana gönderdim. Ha! Ben, oğlum Uriha'yı, Habeş halkından altmış kişi ile birlikte gönderdim. Arzu edersen kendim bizzat huzuruna gelirim. Senin söylediklerinin hak ve doğru olduğuna tanıklık ederim. Allah'ın selam, rahmet ve bereketi üzerine olsun ey Allah'ın Rasulü! "

E K - 2

HARITALAR

Harita - 1 : Hz. Peygamber Devri Arabistan

Muhacirlerin Habesistan'a gidiş yolunu gösterir.

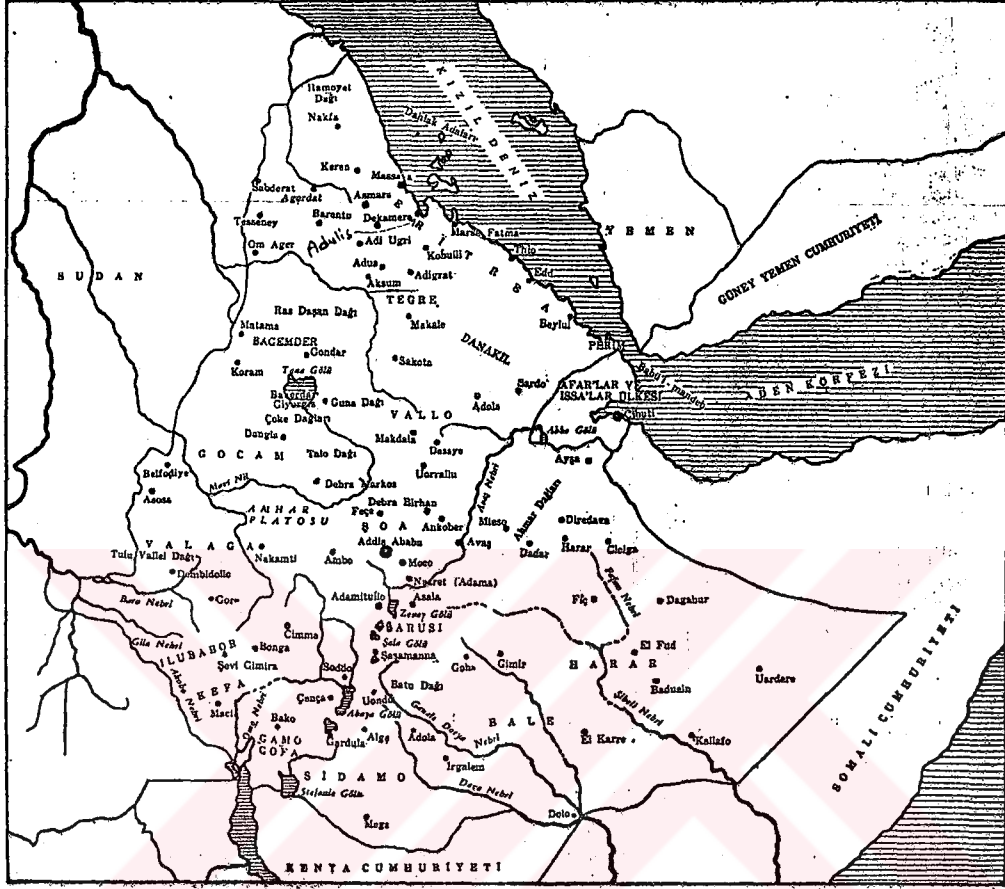
Mekke - Cidde arası 70 km.

O zaman; Cidde Adulis Limanı arası üç günlük bir deniz yolculuğunu kapsar.

Adulis limanı ile Adulis liman şehri arası 20 stadlık (1 stad=70 adım) bir mesafededir.

Adulis liman şehrinden başkent Aksum'a ulaşmak için şimali Etyopya dağlarını aşmak gerektirir ki, bu da o zamanın imkanlarıyla 12 günlük bir yolculuğu gerektirir.

Hârita - 2 : Habeşistan

Okla gösterilen nokta Adulis liman şehrini gösterir. Adulis ile o zamanın başkenti Aksum arası şimal-ı Etyopya kıtasının yalçın dağlık bölgesinin içinde yer alır.

BİBLİYOGRAFYA

AHMET B. Hanbel,

Müsned, Beyrut ts. (Mektebet'ül-İslam ve Dar Sadır.)

AHMED, Abdulgani Muhammed,

Hicret'ur-Rasul ve sahabeti fi'l-Kur'an ve's-Sünneti, Kahire 1989.

AHMED, Cevdet,

Kısas-ı Enbiya, (Hazi Mahir İz), İstanbul 1972.

AKSEKİ, Ahmed Hamdi,

Hatem'ül-Enbiya Hakkında En Çirkin bir Isnadımın Reddi, İstanbul 1341.

ALGUL, Hüseyin,

İslam Tarihi, İstanbul 1986.

el-BELAZURİ, Ahmed b. Yahya b. Cabir (279/892)

Futuhu'l-buldan, (Çev. Prof. Dr. Mustafa Fayda), Ankara 1987.

BERKİ, A. Himmet KESKİOĞLU, O.,

Hatem'ül-Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı, Ankara 1988.

el-BUTİ, Said Ramazan,

Said Ramazan, Fıkhu's-Siyre- Peygamberimiz (S.A.S.)'in uygulamasıyla İslam, Çev. Ali Nar vd. İstanbul 1987.

CAETANI, L.,

İslam Tarihi, (Çev. Hüseyin Cahid) İstanbul 1924.

CA'FER b. EBI TALİB,

K.V. Zettersteen, İslam Ansiklopedisi,
İstanbul 1977, (M.E. Basımevi), IX.

CERRAHOĞLU, İsmail,

Tefsir Usulü, Ankara 1979.

el-CEVZİ,

İbn-i Kayyım, Zad'ül-Mead, (Çev. İbrahim
Türklü vd.) İstanbul 1989.

DEREVEZE, İzzet,

Siretü'r-Rasul, Kur'an'a Göre Hz. Muham-
med'in Hayatı, (Çev. Mehmet Yoku), İs-
tanbul 1989.

el-MUNCİD,

Fi'l-Lugati ve'l-A'lam, (27.Baskı),
Beyrut 1973.

"Habeşistan", Türk Ansiklopedisi, Ankara
1970, XVIII, (M.E. Basımevi).

"Habeşistan", I.Guidi, İslam Ansiklopedi-
si, İstanbul 1977 (M.E. Basımevi), V.

el-HALEBİ, Ali B. Burhaneddin (1044/1634)

İnsal'ul-Uyun fi sirati'l-Emini'l-Me'mun,
Mısır ts.

HAMİDULLAH, Prof. Dr. M.,

El-Vesai'üs-Siyasiyye, Beyrut 1987.

İslam Peygamberi, (Çev. Said Mutlu vd.),
İstanbul 1966.

İslam'da Devlet İdaresi, Çev. Kemal Kuşcu
Ankara 1979.

HATEMI, Hüseyin,

Şeytan Rivayetleri, İstanbul 1987.

HEE-SOO, Lee Dr.,

İslam ve Türk Kültürünün Uzak Doğuya
Yayılmaması, Ankara 1988.

HUMSI, Muhammed Hasan,

Müfredat'ül-Kur'an, Dimeşk 1978.

İBN'UL-ESİR, İzzuddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezeri
(630/1232)

el-Kamil fi't-Tarih, (Çev. Beşir Eryar-
soy), İstanbul 1985.

İBN-İ HİŞAM, Ebu Muhammed Abdulmelik (218/833),

es-Siret'ün-Nebeviyye, Mısır 1936.

Hz. Muhammed'in Hayatı, (Çev. İzzet Hasan
vd.), Ankara 1971.

İslam Tarihi, İbn-i Hisam Tercemasi,
(Çev. Hasan Ege), İstanbul 1985.

İBN-İ İSHAK, Muhammed (151/768),

Muhammed, Kitab'ül-Meb'as ve'l-Megazi,
(Nşr. M. Hamidullah), Konya 1981.

Siyer, (Çev. Sezai Özel), İstanbul 1988.

İBN-İ KESİR, Ebu'l-Fida İsmail (774/1372),

el-Bidaye ve'n-Nihaye, Kahire ts.

İBN-İ SA'D, Muhammed (230/884),

Tabakat'ül-Kübra, Beyrut ts.

KÖKSAL, M. Asım,

İslam Tairhi, İstanbul 1987.

MANASTIRLI, İsmail Hakkı,

Tarih-i İslamiyet Nam-ı Müsteariyle Doktor Duzi'nin Türkçe'ye Mütercem Risale-i Menhusesine Dair, (Sırat-ı Mustakim, İstanbul 1328/M. 1910, Sayı :72-89.)

MEVDUDİ,

Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı, (Çev. Ahmed Asrar), İstanbul 1985.

MEVLANA, Muhammed Ali,

İslam'ın Yayılış Tarihi, (Çev. Ali Genceli), İstanbul 1971.

Siret'ün-Nebi, (Çev. Ali Genceli), Ankara ts.

HEYKEL, Muhammed Hüseyin,

Hz. Muhammed Mustafa, (Çev. Ömer Rıza Doğrul), İstanbul 1948.

MUHAMMED, Es'ad,

İslam Tarihi, (Sd. A. Lütüfi Kazancı vd), İstanbul 1983.

MUSLİM, b. el-Haccac,

Sahih-i Müslim, (Nşr. M. Fuad Abdulbaki), Beyrut 1955.

SUYUTİ, Celaleddin Ebi'l-Fadl Abdurrahman,

Ref'Şe'n el-Hubşan, Bursa Eski Eserler Kütüphanesi, Kurşunizade Vakfı, No:143, (Yazma)

SUHEYLİ, Abdurrahman,

er-Ravd'ul-Unuf, Kahir 1969.

ŞEMSEDDİN SAMİ,

Resimli Kamus-u Fransevi, İstanbul 1318.

ŞERİATİ, Ali,

Toplum Bilim Uzerine, (Çev. Kenan Sökmen)
İstanbul 1985.

TABERİ, Ebu Caf'er Muhammed b. Cerir,

Tarih'ul Umem ve'l-Muluk, (Nşr. Ebu'l-
Fadl İbrahim), Beyrut 1967.

TABERİ,

Milletler ve Hükümdarlar Tarihi, (Çev.
Zakir Kadiri Ugan vd.), İstanbul 1966.

TAPLAMACIOĞLIU, Mehmet,

Din Sosyolojisi, Ankara 1983.

UMERİ, Ekrem Ziya,

Medine Toplumu, (Çev. Nureddin Yıldız),
İstanbul ts.

URVE b. Zübeyr,

Megazi Resulullah, (Nşr. Muhammed Mustafa
A'zami), Riyad 1981.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı,

Mekke-i Mükەرreme Emirleri, Ankara 1984.

WATT, W. Montgomery,

Hız. Muhammed Mekke'de, (Çev. M. Rami
vd.), Ankara 1986.

YAZIR, M. Hamdi,

Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul ts.

ZEHEBI,

es-Siret'ün-Nebeviyye, Beyrut 1928.

Siyeru A'lami'n-Nubela, Beyrut 1982.

İNDEKS

Abdulmüttalib:9
Adulis:8,24,25,69,70
Aezanas:2
Aksun:1,2,3,24,25,69,70
Amr b.As:25,26,31,46,50,52,53,63
Amr b. Ümeyye ed-Damri:50,52,53,61,63
Ashab-ı uhdu:4
Ashame:10,11,48,63,65,66,67
Aryat:5
Bazan:6
Bizans:7,8,54,58
Cafer b.Ebu Talib:17,18,26,29,31,32,33,36,38,42,46,61,63
Ebrehe:5,6,7
Ebu Yaksum:11
Frumence:2
Hami:
Haşim:8,9
Herodotos:1
Irak:7
İran:6,7,58
Kızıldeniz:1
Leon I:8
Mısır:2
Monofisit:2
Necran:4,5
Nil:1
Nubia:2
Nuşirevan:6

Osman b.Affan:16,18

Osman b.Mazun:17,21

Ptoleme:108:1

Perviz:6

Sami:2

Sevde:34

Somali:1

Strabo:1

Sudan:2

Suriye:7

Rukiyye b.Muhammed(A.S.M.):16,18,33

Şuaybe(Cidde):8,10,24,53

Taif:44

Ümmü Habibe:33,34,37,66,67

Ümmü Seleme:33,37

Vihriz:6

Yemen:3,4,5,6,7,8,23,24

Zübeyr b.Avvam:35,41

Zünuvas:4